

Zajatcovy sny

Co vám mám, lidičky, vypravovat... to je těžký...

Dejte mně pokoj... no jo... maminko... tak, Máňo, sem aspoň dej rum... švagře, dej mně retku...

Tak to už jsem vám včera povídal, že jsem měl prostřelenou nohu a že jsem zůstal ležet v křoví. Asi tak kvečeru přišli Srbové, strkali do mne kolbami: „Švaba!... Švaba!“

Zdvihli mě chlapi a pořád: „Neboj se — neboj se!“ Přejde chlap jako hora, křikne: „Neboj se!“ — a šups pravačkou do kapsy, vytáhne hodinky a pryč! Přejde druhý: „Neboj se — no, no — neboj se!“ — popadne za nohu, uhodím sebou o zem, stáhne bagančata — a pryč!

Pak nás hnali: „Hajda — hajda — ajd, ajd!“ Pořád: „Ajd, ajd, tamo za komandýra!“

Šel jsem naboso, noha mě bolela, byl jsem vzadu, kdepak! — Nemoh jsem tak čerstva.

V jedné vesnici — člověk si rajnsenkrecht nic nepamatuje — dali pečeného turka s rakijí a zas: „Ajd — ajd — Švaba!“

Štěstí, že jsem měl zašitý peníze — dal jsem korunu strážarovi, starý čiča, komitadží, hodný člověk, pral se s Turky

u Drinopole nebo kde — už nevím — měl flintu na provázku. Přines mně kostku cukru. Panečku — cukr — pochoutka —!

Vezl jsem se potom na voze — lidičky — nohu měl jsem zpuchlou jako konev, páčila — inu, šeredné to bylo.

V konických kasárnách v Niši — lidičky — tam byla zima, hlad a vši.

Takhle na dvoře — už nevím, jestli to bylo tam, nebo vlastně kde — mám pořád strašně pitomou hlavu — byla latrina, příkop, chodili tam choleristi a chlapci s tyfem — to vám bylo — jak bych to řekl? — No! Od téhle naší hrušky až támhle ke kurníku — tak veliká a hluboká jáma — nahore lafky postříkané vápnem. A tam byla mrtvola — dvě — tři — nohy jim čouhaly nebo taky ruka. Šel chlap na záchod, ten s úplavicí nebo cholera — nic neřek — stražara nezavolal — sed si, slabostí upad — zrovna do toho — a utopil se.

Jo! — Pak jsem byl v pěšadijských kasárnách kněza Michala — a dejte mně pokoj, já už nemám co vypravovat.

To je všecko těžká věc — tam mně zuby vypadaly a spad jsem z postele.

A ještě něco! A už dost...

Jedna sestra Červeného kříže, hezká holka, zpívala, česky uměla. Pořád zpívala: „A my domů nepůjdeme, až ráno — až ráno...“

Vedle v bolnici ležel — takhle napravo — jeden komitadží — ruský hrabě — od Kališe — říkal, že jeho táta je členem ruské dumy — že musel z domova pro holku — či proč, už taky nevím — otec ho vydědil — tak se dal k vojsku — eslí byl u legie v Africe nebo v Tunisu — taky už nevím — kluk jak malina.

Kolik mu bylo let? Asi tak čtyřiaadvacet a chvíli neposeděl na krevetu. Přijel z Barcelony a říkal, že si tam namluvil nevěstu, ale ta mu ujela do Jižní Ameriky — nebo kam, to už nevím — takový pomalý, slabší člověk — zvratný tyfus, plil krev a říkal: „Plúča — moje plúča — já to nevydržím!“ Pořád naříkal: „Kyrie... Kyrie!“ a my jsme mu nadávali. Ptal se, co chci na památku, až umře. Když se pozdravil a odjížděl, dal mně

francouzsko-španělský slovník — a tuhleten řemen, od kalhot, šáhněte si — to je kůže! Jenže co se slovníkem? Tak jsme papír upotřebili... víme?... Když o něj byla strašná bída... Když jsem dal dvě škartky... tak to byla laskavost... a ne zadarmo...

Lidičky! — To byl divný člověk, ten hrabě! Přál si kněze, a když přišel pop, nadával a nechtěl s ním mluvit. Taky mně říkal, abych telegrafoval do Varšavy, že má třetí stadium soucho-
tin — aby se doma obměkčili a poslali peníze.

Já telegrafovat? — Kdepak! Zrovna jsem v noci upad na chodbě a potlouk se... byl jsem rád, že ležím.

Toho času přišla k nám ruská kněžna, dala mně vlastnoručně podvlékačky, sluhové je nosili v košíkách. Ta potom do Varšavy přeci jeho otcí telegrafovala, že má to třetí stadium. Dal mi z radosti rubl.

Dostal jsem od doktora Milovanoviče vodičku na puchýře od vši a ten hraběcí kluk užívání na plíce — inu, byla to halt těžká věc — lékárník, takový budižkničemu — měl ovázanou tvář — nějaký škrofle — či co — to už nevím — psal cedulky na lahvičky kyrilicí.

Jednou přijde doktor Milovanovič, vidí hraběte, jak pije z lahvičky, a povídá mu: „Šta ty rádiš?“ koukne na můj stolek a řekne: „Aha!“

Přestavil lahvičky, zaklel a kouk na ošetřovatelku — takovou suchotu — to jste měli vidět — lidičky — jak se hned celá zježila.

V Niši jsem měl sny a ty se všechny vyplnily.

Tak zrovna první sen!

Zdálo se mně, že letím éroplánem domů. Chtělo se mi strašně jíst — právě že jsem nemohl nic jíst — měl jsem takovou strašnou chuť k jídlu. Hlavně — takhle — na vánočky nebo na samožitnej chleba. Letíme a myslím si: Nikdo o tom neví. Vidím Srbsko, baráky, sela. Jak jsme se dostali přes Rakousko, už nevím... Tady doma jste mně povídali, že dědeček zas strašně chlastá. Rek pošel, přinesli jste mně chleba, buchty. Vy, maminko, jste mně nasypala plný pytlíček soli, to jsem ji moc prosil, taková silná chuť po soli — bral jsem tu sůl z mísy a sypal si do úst. Sůl — lidičky — nad zlato! Z domu jdu do hospody

U Lupínků. Napiju se piva a honem se s bratrancem — jako teda — hospodským loučím, abych byl v nemocnici, než doktor Milovanovič přijde asistovat.

Šťastně jsme se dostali zpátky a bylo dobře!

Tenhle sen se vyplnil asi v tom, že jsem se teď opravdu dostal domů — a ti, co byli se mnou — už jsou pánbůhvíkde v Albánii — a taky moc je jich už zakopanejch. Nebo taky ne.

Druhý sen!

Zdalo se mně, že přijede císař Vilém do Niše — a že král Petr jde ho uvítat — a tak se to člověku všechno splete dohromady — byl jsem na nádraží a vidím náramně mnoho mrtvol a postřelených psů. Myslím si: „Proč takový neřád neodstranili, když přijede císař?“ Jestli císař přijel nebo ne... to už taky nevím... jen to vím, že jsme šli z nádraží s nějakým Cibulkou... Vy ho neznáte... cože?... Ale kdepak!... Tenhle byl od dvaadvacátých... Cibulků je moc! On povídá: Vždyť nemají v Niši místo!... Císař Vilém byl pak v naší nemocnici... slyším dlouhou francouzskou řeč... a dál už nevím, co a jak... To se taky vyplnilo. Císař Vilém přijel do Niše a taky bulharský Ferdinand.

A třetí sen, to si, k sakru, poslechněte! Nech ten rum na stole, Máňo!

Někde tady u nás se stala vražda. Jeden hostinský utlouk sekerou ženu... Jestli náš tatínek byl volán za svědka... nebo čertvíco... jak se mně to všechno popletlo... tak nějak... přijde zkrátka tatínek do Niše ke mně, mezi vojsko, a zase se ztratí... ohlížím se...

Opravdu, tatínek mezi vojsko přišel, byl odveden, a naposled byl přeci v Nagy Kaniža operován... to přeci víte... jenže teď už půl roku nevíme, co a jak...

Nejkrásnější je tenhle sen, ale ten se nezdál mně, ale tomu Cibulkovi od dvaadvacátých.

Představte si ohromnou louku... a daleko široko nic než rovina a luka. Uprostřed stál Přemysl Otakar v plné zbroji a smutně se díval... Najednou se vznáší pomalu do nebe a zmizí v oblácích... Na jeho místě se objevila kněžna Libuše v bílém rouchu a taky tak se lítostivě dívala, oči si zakryla a plakala... a najednou se taky vznesla pryč...!

Cibulka kookne na oblohu a vidí, kterak se táhne prostředkem modrý pás a od něho napravo a nalevo ohromně vojska, jeden na druhém, hlava vedle hlavy, koní, vozů, zbraní... plničká obloha vojsk... vidí... kterak se modrý pás úží... ta vojska jdou na sebe...

To se taky vyplnilo — jenže už dřív!

Přemysl Otakar padl zákeřnou rukou a Libuše, jako — teda jeho žena, umřela — už nevím jak — zkrátka se to spletlo s tím atentátem v Sarajevě... a pak hned vypukla válka.

Jak jsme se měli o Vánocích, maminko? Co jsme měli dobrého?

Na svátky, Nikita dan, pan Pašič poslal obrovskou rybu, takovou divnou, z Ochridského jezera, s červenýma tečkama... Na Božič jsme měli testo, oběd. Říkali: „Christos se rodí“ a všichni se líbali... ruský hrabě mě líbal...

Zrovna taky o Novém roce — nebo už nevím kdy — tak asi to bylo — přijela kněžna Ypsilanti, nějaká řecká — čertví, už nevím — dávala dárky — to každý rád popad. Dostal jsem košili, čarapu a flašku koňaku — lidičky — to byla fešná ženská — šaty jen tak — žádná nádhera — lokajové nosili bedny. Boty vezla až z Řecka — anebo z Anglie — čertví — náramně krásný, pevně šitý boty — říkali jsme jim boty Ypsilanti — inu — dobré to bylo —!

Pak přišel Jiří, srbský princ, Dordě mu říkali... ale už se tak na všechno dobře nepamatuju — člověk má pitomou hlavu... jen vím, že chodil od postele k posteli a ptal se: „Šta ti fali?“ a byl s ním — nebo snad s někým jiným — to už nevím — hrozně krásně oholený oficír — takový vyčouhlý chlap.

Taky přišel pop — legrační figura — rozdával dopisné karty, deset každému — sutanu, pořád se ohýbal, křížoval, vousy jako Izaiáš... a abych nezapomněl — jeden anglický doktor byl u nás — takovej brejlatej — pak jsem mazal jednoho žida z Bělehradu — mast smrděla — dal mně pomeranč...

Ááá — jojojo! — Lííidičky — už nevím, co bych vám povídal.

Pořád zívám a jsem strašně vospalej... Máňo, vodhoď mně tu peřinu... a už mně dejte svatej pokoj s tím vyptáváním...

Dvanáct apoštolů

Dopiju třetí čtvrtku a najednou vidím hory... kam se podívám, zasněžené hory... jak v Albánii, hrůza člověka obejde.

Už se nebojím a myslím si: „Holečkové, sbohem!“

Ujždím ve vlaku.

Za hodinu... jsou z nich pahorečky k pomilování, na nich tráva, roští, háje a myslivny. Nakonec — to už mně hlava hoří, vidím překrásnou rovinu — konec nikde nedohlédneš, na ní řepná pole, s olejkou, obilím, louky jako biliár, jen vzít tágo do ruky, dědiny jako z křenu a cukrkandlová města.

*

Nikdo mě už do hor nedostane.

Kopečků se bojím. Oči zavírám.

K nám je přes mikulovský kopec blíž, ale já raději obejdu. Do schodů mě žena nedostane, nešel jsem ani k švakrovi, bydlí v prvním poschodí.

Na schůdky do vlaku nevylezu. Musím někoho poprosit, aby mě vysadil.

Jen ta hlava — jen ta hlava!

Pořád o tom přemýšlím, pořád vidím ty čučáky, které jsem připravil o život... a nejhorší je, když fouká v noci vítr. V kamenech hučí: „Hou... hou... už si pro mě jdou...“

Lidi, vozy, vlaky, marody vidím jako v biografu, a může být rámus sebevětší, nic platno: *já jsem uprostřed ticha.*

Slyším ticho. Šumí.

Jendo, namoč kapesník, hlava mi shoří...

Tenkrát nás poslali z Černé Hory přes Djakovo do Albánie. Jeli jsme s horským dělostřelectvem za Srby až k Drači.

Jenže z albánských hor se jich vracely houfy a vzdávaly se. Sbíhalo z hor mnoho set a tisíc Srbů. Chtěli chleba.

Naši volali: „Ništa nemáme... ništa léba... marš... Beograd...“ Ukazovali k severu.

Šli tedy Srbové k severu, na silnicích zástupy a u Rašky bylo jich tolik, že do Mitrovic nebyla silnice volná.

Večer tábořili na skalnatých návrších jako rezatí mravenci, kdejaká louka, oheň na ohni a všude čpavého kouře, lezli na topoly, rvali syrové větve, pálili vrby, přenocovali a ráno zas — hajdy dál — k Beogradu...

V Albánii nejsou cesty. Jde se přese všechno, přes kameny, vodu, sníh nebo roštím a dubinami.

Koně se řítily ze skal.

Sypaly vánice, mrzlo, jen praštělo, a nakonec jsme nevěděli, kde jsme, kam jdeme, kudy jdeme.

V údolí tma, dívali jsme se shora — skrze mraky pod námi, sněžilo z nich a na nás svítilo slunce — jak falešný dinár.

Kolikrát jsme stáli u strmé skály jako na Martinský stěně a prosili, aby přišel anděl a vysvobodil nás, aby jen anděl přišel a vzal si nás k sobě, aby nás navěky vysvobodil.

Někdo se vyškrábal na vrcholek, ohledal situaci, pak jsme zavázali koňům oči a pokřižovali se.

Spouštěli jsme koně taky po laně.

Nakonec už jsme neměli kus kloudného provazu, hadřík celty, protože jsme dělali bačkory pro koně, aby se nesmekali. Nebylo pod čím spát, ale stejně nikdo nechtěl spát od toho dne, kdy kanonýr Foltanicki usnul a zmrzl.

Ach, bože můj!

Zmrzl Ferdík, grošák, nejlepší kůň baterie. Nesl hlaveň.

Jednou ráno, jak se rozbřeslo, jsem vstal. A nemoh udělat krok. Tak mně mrazem překřehly nohy. Ferdík stál ve sněhu, na plochem balvanu, rozkročen, jak když chce močit.

Čekám. Kůň nic.

Nehýbá se.

Pískám mu... a nic.

Křiknu: „Ferdo — la — la — la!“ Ani se nepohnul.

Doškrabal jsem se k němu, sáhnu mu na bok. Led! Strčil jsem do něho. Ferda se převalil jako dřevěný kůň — všechny čtyři strnule do hůry — tak bylo tělo zmrzlé na kámen.

Zmrzl vstoje.

Rozešli jsme se, lidé i koně, aby se aspoň někdo zachránil z albánského bludiště.

Na nohách hadry z pytlů, arnautské bílé flanelové kalhoty. Přes blůzu dva pláště, hlavu a krk obaleny hedvábnou sukni, přes ni turecký turban — jen oči koukaly.

Vojsko z maškar.

Z uší mám dva škvarky. Nos a brada se taky už nevzpamatují, z prstů pravé ruky mně už zelená barva nesleze, a že mně uřízli levou nohu jen v nártu, to můžu děkovat pardubickému primáři Mesanymu.

Pátý den v albánských horách jsme se šli do úžlabiny a uviděli chalupu — z došků se kouřilo.

Zaradovali jsme se.

Barabizna plná hnoje je přece jenom přístřeší, a na Balkáně už takhle spali i generálové a korunní princové.

Vyrazil jsem dveře.

Dům bez hospodáře.

V přední tmavé maštali topili Srbové. Leží na zemi v hnědých hadrech, vykrojené čepice na hlavách, pytle pod sebou.

Kdybch neviděl šedivého dědu, že sedí a udržuje oheň, byl bych myslel, že pomřeli.

Zakopl jsem o jednoho. Zasténal: „Ó — ó — juj — juj... juj...!“

Privázali jsme své koně venku a sami se natlačili do kamenné komory, do níž vedly jediné dveře — právě z té maštale.

Všelijakýho starodávnyho harampátí válelo se v té komoře se střílnami místo oken, bedny, dřevěné pluhy, prkna, mlýnky a u stropu tyče s kukuřičnými klasy.

Byly dobré na kohoutky*.

Ke stu srbských vojníků uteklo z prizrenské nemocnice. Byli v bojích s Bulhary a onemocněli úplavicí.

Šli do albánských hor.

Zbylo jich nakonec dvanáct, ostatní se zřítily, opozdili se — nemohli dál — nebo se vrátili na Beograd, jak jsem už povídal.

Někteří sem byli doneseni kamarády na zádech.

Dál už ani nosiči nemohli, omrzly jim údy — a tak se všech dvanáct sem nastěhovalo a žijí tu už týden z kukuřice, pijí sníh a čekají vysvobození...

Já jsem — přítel — ten, který je vysvobodil!

*

Ulehl jsem do komory a usnul.

Asi za hodinu vzbudil mě řev, praskot a rány z pušek.

Vrazím do maštale, vidím ohromný oheň.

Koulejí se čičové a křičí.

V slámě vytrousené patrony bouchaly...

Uhasili jsme oheň.

Rozzlobil jsem se.

„Prokristapána,“ myslím si, „kdyby tak ta dřevěná maštal shořela, Srbáci sami by shořeli a my bychom se udusili v komoře. Vždyť nemá jiný východ.“

Vyháněl jsem je. Že nedali pozor na oheň.

Nechtěli.

* „Kohoutky“ nazývali čeští vojáci na Balkáně kukuřičná zrna, která mírným teplem nad ohněm při stálém otřásání v sítu popraskají a jejich bílý, moučnatý obsah naduří v podobě ztuhlé pěny. Takto upravená zrna jsou křehká, chutí nasládlé a prodávají se v balkánských městech. Za seksr bývala plná čepice.

Prosili, ruce vzpínali: „Gospo’ne... gospo’ne... molim... pokorno...“

„Ven — marš — marš!“

Když se nehýbali, vytáhl jsem revolver.

Tu teprve se začali koulet ke dveřím a tam, jeden na druhém jako hromada hýbajících se hadrů, prosili pro Boha, pro majku.

A já srdce neměl.

Jednoho po druhém jsme vynesli za hlavu a nohy — do zimy, do mrazu.

Rozložili jsme je do kruhu jako dvanáct apoštolů... rozdělali jim oheň... nanosili suchého drva... aby měli do rána...

Smál jsem se, jak potom naši koně v teplé stáji po Srbech si libovali, jak si lehli do suchého listí a jak se rozvalovali, jak byli spokojeni a jak se jim srst, mrazem ztuhlá, rozhrývala...

Ráno se nám nikomu nechtělo ven.

Byla mrazivá chumelice.

Vítr hnal bodavé jehly. Po střeše chalupy klepaly chřestivé ruce severáku a z hor to hučelo.

„Hou... hou... pro tebe si jdou...“

K poledni šel jsem se na Srby podívat.

Kolem vyhaslého ohniště leželo dvanáct zmrzlých Srbů.

Jejich vůdce — dědeček — ztuhl a umřel vsedě, opřen o proutěnou stěnu, nohy po turecku, ruce v klíně, hlavu zpět. Na svý šedivý starý hlavičce měl mrazové jíní. Oči, dva hluboce vpadlé důlky zírající v nebesa, byly zasypaný sněhem.

Seděl, modlil se a tak, vzýváje Boha, skonál.

A s ním umřelo ještě jedenáct Srbů, nebohých čučáků.

Pokrčil jsem rameny, mávl rukou a druhý den jsem o ničem nevěděl.

Ale v kotorské nemocnici jsem si na všechno vzpomněl... viděl jsem nohy a opánky toho... hlavu a modré zataté pěsti onoho...

*

Mlčíte? Víím, co si myslíte.

Spát nemohu. Já je zabil, ty moje miláčky.

K ránu slyším den co den klinkat umíráček kaple... tichoune... jako by vosa bzučela... a dívám se z postele, jak hvězdy blednou... a jak nebe zesíná.

klasická díla v textově spolehlivém vydání
Česká knižnice
www.kniznice.cz

Svatozár

Když jsme už jednou v tom zpovídání, řeknu, že já zas byl na Mařenku velké škareda.

Její rodiče měli hokynářství hned vedle naší kamnářský dílny.

Mařenka byla slabá, už když do školy chodila, pokašlávala a taková droboučká navždycky zůstala.

Snad proto jsem ji měl rád.

Já vlastně nevím.

Její táta obchodoval s ovocem, pachtoval aleje a vozil košíky do Prahy. Za zete mě nechtěl, vzkázal mi, abych mu nechočil na oči, že jsem od neštovic pođubanej. Dohazoval Mařence obchodníka s koňmi, nějakého Záveského z Kardašovy Řečice. Ten jezdil k nim párem brůn jak hrabě, štětku za kloboukem, kubo na pysku. Myslel si o sobě dovíco.

Já měl Mařenku rád a pro tohle namlouvání se mi mohlo lítostí srdce utrhnout.

Tak se stalo, že jsem mistrovi v zamyšlení přepálil formy, bloumal jsem v polích a nebýt starý matky, býval bych skočil do Jordánku.

Když Záveského námluvy trvaly dlouho, a pořád byla ta hrozná nejistota, rozzlobil jsem se na Mařenku, že to trpí a že je taková, s odpuštěním, mouchy, snězte si mě.

K svatému Václavu poslala mi po bratrovi stříbrný čtyřlístek k hodinkám. U toho byl dopis pokropený slzami.

Rozloup jsem medailon.

Na jedné straně byla její fotografie, na druhé pod sklíčkem svitek vlasů svázaný nitkou.

Kdysi jsem jí o ty vlasy říkal... to je svatá pravda...

Jinej na mém místě by snad dárek s radostí popad a v duchu tu hodnou holku hubičkoval.

Já jsem takovej neřád. Když mě jednou popadla na Mařenku zlost, kvůli tomu Záveskýmu, koňaři — tak mě už držela v pazourech — a basta!

Ptám se jejího bratra, co ten dárek přines: „Na co eště čekáš, Josefe?“

„Máňa vás mnohokrát pozdravuje... abyste se nehněval... že za nic nemůže... že má hroznej osud... a abyste jí napsal odpověď, třeba jen pár řádků... aby se trochu poradovala... je smutná, pláče, nic nejí... a vaši fotku nosí v kapse u zástěry... kdybyste tedy napsal pár řádek, jak se máte a co děláte... to by ji náramně těšilo...“

Rozmyslil jsem se a zeptal: „Josefe, už seš velkej chlapec, řekni mně na svou duši, jestli ještě k vám chodí Záveský...“

Usmál se a mačkal čepici: „Inu — tatínek ho přivede z hospody třeba o půlnoci — Máňa uteče na půdičku — ale oni ji přivedou a musí vařit kafe —“

„Aha! Takový je to tedy. Sedni si, Josefe, já jí teda napíšu — co se patří. Já ji potěším. Kafe mu vaří — povídáš? Dobrá!“

Sed jsem, namočil pero a napsal: „Spanilomyslná slečno! Vracím Vám dárek. Pověste si přívěsek na mlíčen a taky ty své vlasy a vši, co z nich vylezly a co maširujou po sklíčku. S úctou...“

Hned ten večír potkám Tobiáše a on mně povídá: „Sakra, nemáš sirku?“ A když si zapálil retku, vycedil: „Jestlípak víš, že se Mařena otrávil sirka...?“

Byl jsem zdrcenej.

Posílal jsem jí po Josífkovi dopisy, prosil, aby mně to odpustila, aby mně poslala ten medailonek, že ho budu nosit na srdci, který pro ni vřele bije, koupil jsem bonbony, pláštěnku a vzkazoval jí, aby se šetrila — a jenom se proježíšekrista vystonala.

Tak mně jí přišlo najednou líto...

Vrátila se z nemocnice ještě drobnější, zhubenělá, žlutá a tačková měla smutný oči... no... brečel jsem jako malý dítě... sližboval, že ji budu nosit na rukou... a kdesi cosi.

Zařídil jsem se pro sebe a vzali jsme se.

A řeknu hned, že mě doma všecko mrzelo.

Za rok narodil se Frantík, museli jsme volat doktora, Mařenka ležela dva měsíce, a sotva se vzkřísila, přišla Růžena, děti měly průjmy — pak jsem já stonal.

Povídám — u nás byl furt špitál.

Mařenka nás všechny obsloužila, sama děti kojila, vařila, prala, žehlila, v noci pro lidi šila a tak se zedřela, že byla kost a kůže.

Potrhalo ji to. Zešeredněla jak noc.

Takové z ní bylo pometlo.

Nerad jsem se s Mařenkou ukazoval před lidmi. Mám rád, když je ženská hodně nastrojená, u krku výstřih, pentle a když nosí klobouk s volavkou.

Mařenka byla švadlena a — prokristapána — neuměla se ustrojit.

Když šla v neděli do kostela, kdejaká bába se ohlížela a křičovala.

Nemoh jsem to pochopit. Ženská z města — a chodila jak nána vod krav.

A sám pánbůh ví, proč se pořád škareděla.

Inu — povídám — hasroš.

Tak mně bylo u ní všechno protivný, ta figura, ty křivý nohy v botkách, ty rozpíchaný, žlutý prsty, ten pihovatý nos, okurčička, a kozí očka pořád věčně červený, jako uplakaný, i ta špičatá, vystrčená brada...

Tobiáš mně řek: „Člověče... ta tvá žena... no servus!“

Že ji už nemám rád, to Mařenka poznala brzo.

Měla pro tyhle věci náramný čich. Jenže ona mně slovo neřekla, jen si děti a domácí práce hleděla.

Že byla taková hodná, to mě zlobilo.

Myslel jsem si: „Kdyby hubovala — jak šalvostr byla — rotyku dělala — za muskýma lítala — to bylo by mně skoro milejší.“

Šila přes pŕlnoc.

Stroj mi hrčel do uší, nemohl jsem spát a to se hodilo, abych se vymlouval a chodil do hospody nebo ke známým.

Všude jinde to bylo lepší než u nás.

Taky tam byla prokristapána máma... taky táta... taky děti... a ještě rozpustilejší než moje... ale... u kozla... přece jenom všechno docela jiný... veselejší... útulnější... už přinesou to kafe... podají buchtu... zasmějí se... povídají si...

U nás?

Ticho jako v kostele. Zrovna abych se bál dejchat. Žena nemluví... jen u stroje, v tom škopku nebo mydlinkách... ve spodničce... starých šamách... kašle... zeptáš se jí na tohle, na ono... stáhne koutky... a do brečky...

Sedím v kuchyni za stolem.

Sněd jsem polívku s kapáním, kramfleky, ukrotím si cigaretu, smetu tabáček z vixlajvantu a povídám:

„Ženo, kde jsou děti?“

Dlouho nic.

Pak řekne, jako by se jí nechtělo: „Poslala jsem je k sousedovi.“

„Ty myslíš teda, že jsou děti jen tvý?“

„Proč bych si to, Vášo, myslela?“ pokrčila rameny. Vidím, že na ní visí kostkovaná jupka jako na strašáku.

„Co mám teda dělat? Když jsou děti doma, křičíš na ně... nesmějí, chudinky, písknout... za chvíli jim nabiješ a utečeš...“

„To tak! Ještě abych je nesměl trestat — — podívejme se! Jsem přeci — mordie — otec!“

„Trestej, ale s mírou a zaslouženě...“

„Jen se jich zastávej z tý svý opičí lásky.“

„Raději je uklidím z cesty, abys mohl klidně jít. Za to teda od tebe zkuším... dobře... já to... Vášo... unesu... jen nalož... víc... ještě víc...“

„Nežvaň a zavolej děti, chci je vidět — neb jsem jejich otec!“
Přišly děti.

Držely se za ruce.

Růženě byly čtyři, Frantíkovi pět let.

Hoch byl po mámě. Zrovna takový nízký čelo, vlasy jak vrabčí hnízdo, zrovna takový kozí oči, nos a žlutou bradu. Pořád stonal, teklo mu z ucha. Měl zavázanou hlavu.

Holka byla po mně, červená, zdravá jako ředkev, tlustá, divošná — celý tátovy hejble.

Děti stály mlčky.

„Jak řeknete?“ řekla Mařenka.

„Dobrej večír... tatynku.“

„To je dost,“ povídám, „kde jste byly, děti?“

„U Šášmů.“

„Co jste tam dělaly?“

„Hrály si.“

„Ty,“ obrátím se k ženě, „mohla by sis hledět trochu těch dětí, aby nedělaly ostudu a nebyly jako čuňata v chlívků... dej chlapci ten hadr z hlavy... utři holce svíčku... a podívej se na jejich ruce a nohy... inu... jak boží hovádka... když já nedohlídnu...“

Děti koukaly a mlčely. Růžena začala natahovat.

„No tak... povídám... hej... ztratilas řeč? Když řeknu, že děti jsou ve svinčíku, povídám to snad tadyhle tomu stropu? Proto taky děti stuňou... z nečistoty...“

Přítáhl jsem holku a rozhrnul vlasy.

„Kristapána, ženská... říkám... ty vši jsou ve vaší rodině... podívej se!“

Přiběhla, klekla si, seškrábla stroupek.

Potom jí klesly ruce do klína.

„P-p-prosím tě-tě-tě, Va-vá-šo-šo-šo, netrýzni m-mě... na-bi m-mně... jen... ne... ta ta... zlá... slo-slo-va... p-p-prosím tě-tě-tě...“

Řekl jsem: „Jaképak tě-tě-tě? Vstaň a dělej si svý.“

Když moje žena brečela, nebylo šerednější ženské na světě.
Koutky úst se jí nějak... tak divně... roztáhly k uším... huba
mečela jako ovce: bééé... é... é..., nos jí kudrnatěl, obličej se
svraštil jak křížala... inu... k řasu... zkrátka... hrůza.

Toť se rozumí, děti držely s mámou. Spustily kolovrátek.

Okřikl jsem je. Nepřestaly, mámy se za sukně držely.

Nabil jsem jim pro neposlušnost, popad jsem čepici a utek...

Jenže někdy jsem opravdu nevěděl, kam bych se poděl.

Bylo mně na ulici smutno jak vykopnutýmu psovi.

Myslím si: Do hospody nemáš peníze, do dílny se nechce.
Co taky tam — mezi hlinou? Jít ke známým je pozdě. Koukali
by na sebe, co se zas u nás stalo...

Namluvil jsem si teda děvče z bonbónky.

Večer jsme chodili po polích za městem, do lesa. Měl jsem
ohrnutý límeček a naraženou čepici, aby mě lidi nepoznali.

Někdy jsem nešel domů k večeři.

Koupil jsem buřty a chleba a s Anduličkou jsme si udělali
v lese hody.

Lidičky! Co dělá láska! Divy!

Byl jsem jiný člověk a té holce jsem říkal: „Má smavá hla-
vičko — kuliferdičko!“

Práce šla z ruky, vyběhal jsem si kamna v novostavbě školy
a kdekdo se divil, jaký já jsem šprýmař a veselej kumpán.

Samá legrace.

Řek mi Tobiáš: „Vášo... co se s tebou stalo... tys musel vy-
hrát milion.“

Vydělal jsem si hezký peníze.

Vzal jsem si tovaryše a učedníka.

Přišli páni, jestli bych nepřijal volbu za náhradníka do obec-
ního zastupitelstva.

Nepřijal jsem. Do politiky se nepletu a se starostovou zloděj-
skou partou, která kouří obecní viržinka, s tou nechci nic mít.

Anduličce jsem koupil náramek.

Pořídil jsem si dvoje šaty, gumák do deště, dal si Tobiášem
vymalovat dílnu, nic nechtěl a ještě přidal klec s čížkem.

S touhle Anduličkou jsme se drželi na betón.

Známi mně hrozili: „I vy šelmo šelmovská!“

Sousedka jedna, teta mé ženy, přede mnou naplila — baba — jazyk měla jako včelojed.

Maličko — a byl soud.

Žena nemohla vytáhnout paty, aby do ní ženské nehučely.

Čím víc brečela, tím víc měly radost z cizího neštěstí a ještě přidávaly — vymejšlely si.

U řezníka jí řekly, aby zavřela vrátka a nepouštěla mě v noci domů. U pekaře jí radily, aby bonbonářku polila vitriolem. U kupce ji přemlouvaly, aby se odstěhovala s dětmi... a takový třesky plesky...

Ty řeči mě nezmátly.

Ať každý zametá před svým prahem!

Ale stala se jiná věc.

Potkal jsem pana obvodního. Zastavil se: „Přítelíčku — mistrě počestného řemesla kamnářského — předně vám děkuji za správu sporáku — teď peče jako s uděláním — žena je šťastná — buchtý jako z marcipánu — pošlete účet. Zadruhé vás musím trochu zarmoutit. Vaše žena byla ráno u mne — myslím, že má lehkou rakovinku žaludku — nejsem si ještě jist — počkáme — přítelíčku — počkáme — zatím jsem jí předepsal dietu — musí se šetřit — žádnéj zármutek — rozumíte, mistríčku — a šít nesmí — domluvte jí — ať přijde ke mně za týden. Nazdárek — nazdárek!“

Večer jsem zůstal schválně doma.

Pozoroval jsem ženu.

Opravdu, sešla, zežloutla a zhrnatěla, jako když ji složí z krokvic.

Ale co nejhoršího. Morový dech. Páchla!

Podala večeri.

Brambory na loupačku.

Náhodou kouknu do klece.

Čížek měl natažený křídélka a dodělával. Umíral. Žena mu nedala žrát. Že prej zapomněla — a kdesi cosi.

Polykal jsem zlost.

Ale pak jsem se přece neudržel a povídám, spíš jako teda pro sebe: „No tak vida... ptáka jste umořili hladem... a já mám dnes k večeři voňavýho raka s bramborem... dobrý chutnání...“

Ani necekla.

Vzal jsem čepici a prásk dveřmi.

Vrátil jsem se po půlnoci.

Ještě svítila. Seděla uzlíček u šicího stroje a čtla naše starý zamilovaný dopisy...

Klidně si odepínám šle.

Najednou Mařenka: „Sbohem... Vášo... postarej se o děti...“

Skočila k oknu, rozrazila křídla a hop!...

Chytil jsem ji za sukni. Utrhl se rozpárek.

Požezala se na pravé ruce.

Sevřel jsem ji jako v kleštích, zatřásl a povídám klidně:

„Ženská... nono... vzpamatuj se!“

Rykla: „Vášo... pušť mě... já s tebou nebudu...“

„Osobo... nedělej žádný kravaly... pomysli na sousedy...!“

„Zab... zab mě...!“ křičela jako rozumu zbavená a pořád jen k oknu.

Cloumali jsme sebou po kuchyni, sem tam. Porazili jsme židli a škopek s nádobím.

Rozpěnila se mně krev.

Žduchl jsem ji trochu do žeber, aby přišla k sobě.

Frantík se vzbudil. Byl rozespalý a vyjevený. Začal brečet.

Skočil z postele, jak byl, v tričku, popad svůj dřevěnej meč a sekal mě do lýtka...

„Tatínku... tatínku... pušť maminku...“

„Přestaň, kluku, nebo ti to rozlámu...“

„Zab mě, Vášo... nevydržím... ty muka!“

„Pušť maminku... táto... pušť... maminku...“

Chytil jsem Francka i ženu a hodil jsem je na postel jako dva králíky.

Vzali se kolem krku.

Do rána chodil jsem po dílně. Provaz v ruce.

Vykouřil jsem aspoň třicet cigaret.

Pořád jsem rozvažoval, jestli to nemám udělat.

Lepší smrt než takovýhle živobytí.
Ráno jsem přišel k snídání a dal Mařence hubičku.

Začala vojna. Rád jsem narukoval.

Myslel jsem si: „Ať je to — jak chce — horší to být nemůže — a když mě zabijou — aspoň sejdu čestně ze světa a neudělám oprátkou rodině hanbu. Žena bude mít podporu, o děti se postará štát.“

Mařenka mě — to musím říct — krásně vypravila.

Našila kapesníků, spodků, košil, napletla punčoch, nátepníček, rukavic... až zbytečně. Do kufříku srovnala všechno čistě, na nic nezapomněla. I napsané obálky s její adresou přidala — už se známkami. Fotografie dětí, tužky, pera, lahvičku inkoustu, pásku na vousy, hřebínek, holení, krémy a úplně novou baterku...

Už ani nevímco všechno...

Na nádraží se mně pověsila s dětmi na krk.

„Vášo... Vašíčku... mám tě ráda... tebe jediného... buď hodný na mě... vzpomínej... piš aspoň obden... budu šít... starat se... posílat budu...“

Změkl jsem jako vosk, slzy v očích, a povídám: „Mařenko... buď bez starostí... já tě měl vždycky rád... vrátím se... a hlavně o děti se starej... aby jim nic nescházelo... našim drahým drobečkům...“

Dokud jsem byl u kádru, posílala dvakrát týdně prádlo, mazance, uzený, cigarety.

Jenže jsem moh málo psát.

Naše kumpanie hájila trať, oblouk a viadukt.

Rusové stříleli z děl na nádraží, kde stál muniční vlak.

To bylo v devět hodin ráno.

Najednou šrapnel jako divokej samec. Válel jsem se po zemi.

Jeden vagon dostal trefu a vyletěl.

Nádraží se sesypalo jako domek z karet. Strojvůdce sletěl z lokomotivy.

Topič se strojem zajel k nám.

Tekla mu z úst krev.

Vagony hořely.

Jeden za druhým bouchal.

Železo a dříví lítalo nám nad hlavami.

Přihlásilo se nás šest, dobrovolně.

Vylezli jsme na lokomotivu, skrčili se za uhlí a jeli zpět.

Podářilo se nám odpojit čtrnáct vozů.

Ve zsem se na posledním — na nárazníku — byli jsme už asi jen pět set kroků.

Zdalo se, že bude všechno dobrý. Vtom se rozletěl třetí va-
gón odzadu.

Železná tříška se šroubem votvíráku vletěla mi do těla a uváz-
la pod lopatkou.

Omdlel jsem.

Hoši říkali, že jsem visel na nárazníku jako mokrá handra.

Ve špitále mě třikrát operovali.

Jednou v Krakově, dvakrát ve Vídni.

Rána hnisala. Prostrkali mně plíce gumovými trubičkami.

Měl jsem na krajíčku. Zesláb jsem a zestár aspoň o dvacet let.

Mařence psali kamarádi.

Posílala dlouhé dopisy, omlouvala se, že nemůže ke mně jet, že churaví a lékárna stojí moc peněz. Děti že jsou zdravé, abych přijel, jak budu moci, že bude veselá, že mně udělá pomyšlení a že se mi bude doma jistě líbit...

I čerta!

Celé hodiny a tejdny ležel jsem na posteli a díval se do stropu.

Večer jsem míval horečky. V noci šeredný sny. A když jsem se probudil, cejtíl sem se strašně vopuštěnej.

Byl bych býval někdy strašně rád, aby žena s dětmi přijela do Vídne.

Když druzí marodi měli návštěvy, záviděl jsem jim.

„Umřeš,“ myslím si, „ani pes po tobě neštěkne. Dají ti číslo, budeš cůvaks na hřbitově, zanesou tvý jméno do knihy... bude víc místa v pokoji a sestřička Róza bude ráda... má s tebou bez-
tak moc práce... toho převazování třeba.“

Kapucín obcházel těžké marody, mluvil špatně česky, těšil a rozdával svaté obrázky.

Ptal se mě, jestli nechci vyzpovídat.

Já že jo!

Tak co teda jako mám na svědomí?

Koukal jsem do stropu a rozmejšlel jsem se. Já přeci v celým svým životě nikomu nic zlého neudělal! No ne? Tu svou hodnou Mařenku a dítka jsem v srdci nosil. Někdy vynadal. Pravda! Jenže v kterýpak rodině si nevynadají? To už patří k tomu. Jsem já svatej? Je Mařenka anděl?

Tak jsem řek: „Velebný pane, já jsem byl všivák.“

Kapucín zdvih hlavu a ptá se sestry Rózy: „Was ist das šivák?“

Nevěděla.

Ňákej Kučera, vedle na posteli, cuksfir, lokaj vod Schaumburg-Lippe, povídá: „Všivák, Hochwürdigem, ist ein Gauner.“

Kapucín vyvalil oči: „Šéne zache“, a vzal si šňupec.

A víc jsem velebníčkoví neřek.

Poručil modlit se třikrát otčenáš a třikrát zdrávas.

Houbec to bylo platný!

Pořád jsem myslil na Mařenku, na Frantíka i na Růženku.

Díval jsem se na Panenku Marii Marjacelskou, na obrázku... koukám... oči mně mrkají... už nevidím Panenku Marii... vidím smutnou Mařenku...

Kolem hlavy svatozář a paprsky... A kolem samá lilie, květiny ve vázičkách, anděličkové...

Vzpomněl jsem si na čížka, jak umřel... na mý drahý děti... tak... na všecko... oči se mi zarosily...

Válka, braši, dokázala, že se nemá hledět ani na krásu, ani na parádu!

Když je žena máma, má se ctít, ať je hezká, nebo ne. A hlavně má jednat jeden s druhým tak, aby když muž nebo žena umře, žádněj si nic nevyčítal. Smrt všechno srovná, bohatství, slávu, štěstí a všelijakou syčárnu. Položí se na prkno rošťák nebo všivák a jeden je chudák a druhěj boháč. Všecko jedna banda.

Svědomí se ptá, cos, člověče, dobrýho v životě vykonal?

No jo! Každěj máme svý chyby.

Já jsem prchlej — slova nevážím — ale srdce mám dobrý.

Mařenka má zas tu chybu, že je nemocná a není hezká. Za to vlastně nemůže. To je neštěstí. Je ale máma dobrá, manželka poctivá a má mě ráda...

Řekl jsem si tenkrát v nemocnici: Ať mě potká cokoliv — já slevím — Mařenka přidá — podruhé zas obráceně — a tak se shodnem, děti vychováme a spokojeně budeme moct umřít...

*

Po dvaadvaceti měsících jsem se vrátil domů.

Těšil jsem se moc, až uvidím ty své drahý hlavy.

A už je to pravda! Jdu s nima z nádraží.

Je mně divně... jako by ani ke mně nepatřili... a zase přece patřili... Co bylo dřív... to je nějak strašně daleko... až v sedmém království... Jdemě přes lávku... bože, co jsem se přes ni nachodil... a se všelijakýma myšlenkama... Chlapce si vedu za ruku... Vyrostl, je z něho státní chasník... Růženka je jak cvalík... cupitá s mámou napřed... ve vlasech má mašli... koketa... Ze ženy je holt už stařenka... Prej jí nechutná, jen trochu mlíka... poléhává... Dívám se na ni zezadu... je nahrbená... vzala si, chudinka, šněrovačku a klobouk s volavkou... navlíkla na sebe hedvábnou blůzu, strašně vystřiženou... nikdy to nechtěla nosit... co jsem se jí za svobodna nařikal... teď si to teprve, pro to naše slavný shledání, pořídila... aby se mně líbila... má zlatá děvečka...

Frantík se dívá po lidech — že si jako vede domů raněného a vyznamenaného tátu z vojny...

„Tatínku, vy přeci vojsku rozumíte. Pepek Křížků má otce u trénu a hoši říkají, že trén není vojsko...“

„Milý chlapče... vojsko je to... ale jsou vzadu...“

„Ty nejseš, tatínku, u trénu?“

„To si myslím, že ne. Jsem u pěchoty. Ta slízne všechno z první ruky...“

„Kaloušek se ve škole chlubil, že jeho tatínkovi musili uříznout nohu.“

„Ty kluku, to aby ses teď styděl za tátu, když má jen kus lopatky pryč a obě nohy zdravý. Ty bys byl, myslím, nejradši,

aby mně to utrhlo hlavu — hehe! — co? — vid', ty kluku zlatej —! To bys trumf ve škole Kalouška!“

Něco mně však v prsouch povídalo: „Ty seš, Vášo, člověk dobrej, táta vzornej, až na to, že máš jedovatou hubu.“ Tak jsem se přes ni, v duchu, plesk a povídám: „Řekni Kalouškovi, že je tuplovaněj blbec.“

Ved jsem tedkom obě děti za ruce.

Hlavu měl jsem jako ve snu...

Žena šla vzadu a vypravovala, co je v městě novýho.

Šli jsme po chodníku.

Nejvíc jsem se podivil, že v našem městě jsou zas ty samý ulice, domy, krámy, lidi.

Člověk by si myslil — že to musí být všechno jiný — za těch dvaadvacet měšonců.

A ono nic!

Kdyby byly na náměstí louže — jsou tam zas.

Jen plot u hřbitova natřeli hnědou barvou.

Pan Štika, kupec, dal si zřídít fašádu.

A vida! Svatýho Jana Nepomuckýho z výklenku vyhodil a dal si tam sochu nějakýho pohanskýho boha se zlatým nápisem.

„Halt — děti,“ povídám, „ten nápis si musím přečíst.“

Čtu: „Merkúr, bůh obchodu, požeňnej tomu domu.“

Žena povídala, jak za války ukrutně zbohat. Keřasil. Sedí, staroch, před krámem na židličce, v pantofflích a kulaté čepičce — jak dřív sedával.

Abaldista pan Iserstein viděl mě zdálky. Příběh, potřás rukou a dal mně paklíček tureckýho.

Fotograf Rafael pořád má ve skříní ty svý uprášený fotografie. A je prej pořád ožrala jako dřívěj.

Můj konkurent Nedomlel furt taky eště peče ten svůj kamnářskej šmejdn... kachle, žádný nový vzory...

Vinárníka Macháčka nepustil ten jeho gicht... belhá o holi. Taky prej vydělal půl milionu...

Tamhle je lékárník. Hrome, ten ztloust... jen kyne...

Strouha v Koželužský ulici hnije, jako hníla, a plecháčů a utopených kořat je tam jako dřív...

Stará Fialka teda umřela. Tak, tak!...

Drašnar, švec, zavřel krám a žije z aprovizace, kterou mu lidi nanosili...

Tatínkovi můj drahý Mařenky dobře se daří... vydělal peníze na ovoci... jenže spad ze štěpu a zlámal si klíční kost...

Kdekdo ze známých je v poli.

I hrbatý Pařízek.

Břetka Kohoutů pad na Itálii. Z Tobiáše je mrzák... takovej šikovnej chlap.

Přišli jsme domů...

Myslel jsem, že je to sen... a přeci... na mou duši... všechno je tady, jak bývalo.

Ta kuchyň, polička, kanape, hrnce, lavice...

Podlaha čistě vydrhnuta a na ní položený starý noviny. Tak to Mařenka vždycky dělala, aby se nenašlapalo.

V čížkově kleci skáče kanárek.

Stůl je pokryt svátečním ubrusem a na něm — kakraholti — bábovka, koflíček z kredence, váza s květinama...

Zasmál jsem se, shodil ruksak a povídám:

„Hrome — holka — kohopak čekáš... snad ne nějakýho amanta...?“

„Všechno na oslavu tvýho šťastného navrácení...“

„Hm... takový je to... tedy!“ schválně jsem se ukrutně divil a podíval se na ženu.

Měla plné oči slz.

Byly to slzy radosti a štěstí...

Posadili mě na čestný místo.

Jináč nedali — haranti.

Ostýchal jsem se jak u cizích.

Sedla si žena, děti a pili jsme kafe.

Z Frantíka vyšlo, že maminka šla dvě hodiny do Sendražic pro trochu mlíka.

Bábovka prima. Pochutnal jsem si.

Rozepjal jsem si blůzu.

„Svlíkni se, tatíčku!“

„No — děti — není potřeba — až za chvíli...“

„Jen se svlíkni, tatíčku, vždyť seš doma... přinesu ti civilní šaty. Vyklepala jsem je... přešla a ty hnědý, vyrudlý, jsem obrátila...“

Šel jsem do síňky.

Styděl jsem se svlíkat před dětmi.

Byl jsem v čistém prádle, ve svých starých kalhotách, zapálil jsem si cigaretu.

Bylo mně blaze.

„Bože... Mařenko... to ses nadřela... takovou hostinu.“

„A to by bylo hezké, abychom tě nepřivítali, jak se sluší a patří! Vždyť si to zasloužíš. Zkusils dost...“

Natáh jsem se na starou pohovku a usnul jsem...

Večer jsme se ženou seděli do půlnoci a povídali si.

Byla šťastná.

Jen zářila.

Drželi jsme se za ruce.

Jako bysme se znovu namlouvali.

Vypravoval jsem jí všechno od začátku. O tom muničním vlaku, o našem hejtmanovi Korossym von Döellersberg, o šaržích, operačním stole, a jaký to bylo ve špitále.

Ptala se, zda mě ošetřovaly ženské.

To jsem zapřel. Proč jí kazit večír?

Ráno mně přinesla snídani a cigarety do postele.

Válel jsem se v pelechu do deseti hodin.

Líbilo se mi doma.

Ta čistota!

Obsluha! Pořádný zděný domek. Žádná haličská hajda. Pořádný stropy. Nikde nečišelo ani neteklo. Peřiny — inu blahobyt a pokročilost jest u nás, v Čechách, veliká...

Navštívil jsem známé.

Jenže jsem nevěděl, o čem bych si s nima povídal.

Kdo nebyl na vojně, tak je vlastně ohromný trouba.

Ptají se pořád to samý.

A takový všechno zaražený. Každý má svejch starostí nad hlavu.

Co je mu do druhýho! Neupřímnost... taková...

Ale všichni chválili ženu. Jak se starala, všechno dobře vedla, děti bez táty vychovala.

Řekl jsem to Mařence.

Začervenala se. Slzy jí vyhrkly.

*

Týden jsem nedělal nic.

Jen okouněl a lajdal.

Byla dlouhá chvíle.

Starí kunšofti vzkazovali, abych šel támhle onde spravit kamna.

Myslel jsem si: „Jsem blázen? Půjedu na dovolenou, mám se mazat sazemi? Hlínu nemám, náčiní se poztrácelo — ať mi vlezou na záda!“

Sešel jsem se s Anduličkou.

Byla v pozeňnaným stavu. Vdala se do vesnice za jednoho kořalku.

Mne to už nerozházelo.

Byla vlastně falešná už tenkrát a mámila prezenty, peníze, držela se mnou a namlouvala si jednoho kluka z galanterie. Svine taková!

Za čtrnáct dní jsem si doma zvyk a bylo všechno při starým.

Frantíkovi jsem nabil troubelem dýmky, poněvadž má po mémě protivný zvyky. Vyhrnuje pysk nad talířem krup — prosím! — při tý nynější drahotě — je zvědavej, čúlisnej, moc mluví, moc chce vědět a toulá se po městě. Policajt mně to žaloval.

Žába je rozmazlená princezna. Neví, co by si vymýšlela. Kňourá — obtěžuje — špatně se učí — peníze promlsá.

Moje žena to trpí a nezakročí.

Je to život!

Však jsem jí řekl: „Jseš taková jako dřív. Ničemu ses válkou nenaučila. Koukni na sebe, jak vyhlížíš! Hůř než čarodějnice! Ještě ti schází do ruky koště — a koukej, abys na svatýho Jakuba vyletěla komínem — to bych si oddych...“

Drhla pískem ve škopku nože. Když jsem to dopověděl, pustila je do vody.

„Neměj strachu... Vášo... brzy ti umřu... budeš volnej... svo-
bodnej... a budeš moct vyvádět, jak budeš chtět...“

„To jsou vtipy!“ syk jsem, sebral čepici a utekl do hospody.

Piva neměli ani žejdlík.

Dal jsem si sodovku.

Bylo to takový smutný sezení.

Tak vám řeknu, že jsem byl rád, když jsem zas odjížděl ke
kádru.

*

Jenže teď jsem zas už šestej měsíc z domu.

Kolem Mařenčiny hlavy se začíná zasejc dělat svatozář.

Bůhví — jak je to u člověka divně seřízený...

Myslím si, že moje Mařenka je přece jen hodná ženská a vlast-
ně, když se to dokola vezme, náramnej chudák se zdravím.

Dělá, co může!

Člověk nemá chtít, aby vždycky šlo podle jeho.

A děti mám hodný, zvedený.

Nějaký to uličnictví se klukovi přeci — sakra — musí od-
pustit...

Za tejdén půjdu na dovolenou.

Na mou duši... že se těším domů... uvidět zas ty svý drahý
hlavy...

Román o čtyřech dílech

DÍL PRVNÍ

Drahá přítelkyně!

Měl bych toho opět mnoho na srdci pro velectěnou přítelkyni, neboť doufám, že věříte v možnost upřímného přátelského svazku mezi mužem a ženou.

Moje uzavřená povaha si cení čisté přátelství mezi mužem a ženou.

Na vojně, kde jest neútulno, mnoho jsem prodělal, až nyní, v krejčovně, jsem našel teplé místočko a spokojenost.

Nevíte, drahá, co je to pro vojína, ví-li, že je aspoň načas konec putování, mít pokoj od blešek a takových nepříjemností cikánského života.

Spravil jsem se, ctěná přítelkyně, za toho čtvrt roku. Přibyl o sedm kilogramů, vážil jsem se bez šatů, jen prostěradlo maje kolem beder přehozeno. Pořídil si nové kvádru a podle Vaší velectěné rady holím se každý druhý den.

Zvláště jsem spokojen, že jsem se seznámil s Vámi na tamburašském večírku.

Přátelství jest podporou života, zvláště přátelství mezi ženou a mužem, mají-li oba zkušenosti a rozum.

Moje mladost dávno odkvetla, šediny začínají pokrývat mou hlavu, přečť se dívám na svět střízlivýma očima.

Mohu tedy míti plné pochopení pro Vaše řádky, mně tak milé!

Přiznávám se ovšem, že tyto listy dávají mi nahlédnouti v hloubku a bohatost duše mé přítelkyně.

Vyzýváte mě k upřímnosti a ptáte se, zda můžete mi všechno svěřiti.

Zajisté, drahá přítelkyně, jaké by to bylo jinak přátelství?

Ale musím se zmíniti o maličkosti. Zahlédl jsem Vás nedávno prostovlasou a na rameni skvěl se starožitný šátek à la perský koberec.

To byl dojem milý.

Pak večer zahlédl jsem Vás na korze v závoji.

Tu, musím se přiznati, že byl dojem nemilý.

V závoje halí se Orient a tam je to tak obvyklé, jako u nás že jíme chlebiček. Těmi droboulinkými mřížkami u nás, bohužel, dívá se obyčejně jen prohnáno neb zástěrka nečisté dobročinnosti. A kupodivu! Třebaže v závojích chodí u nás možná ženy veskrze mravné a úctyhodné — přece mám k nim zaujatost, vždyť nejčastěji kmitne se v mřížkách kokota, prodávající lásku...

Jak hnusné, jak nemravné to...!

Prosím, nenoste už mřížky, neboť je mou jedinou radostí pěkně, klidně a moudře si s Vámi popovídati.

Říkají různí mlukkové, že mezi mužem a ženou není možné přátelství.

A hle!

Naše dopisy rázem vyvracejí tuto nesmyslnou domněnku.

Podle sebe soudím tebe! Tato zlatá zrnka moudrosti výborně se hodí, aby umlčela lecjaký všetečný jazyk.

Hle, vypravuji Vám nicotky a ostýchám se, že napíši něco hloupého nebo že Vás, drahá přítelkyně, unavuji.

Snad jednou dospějete také k tomu názoru, že moje listy patří do pece ohnivé — té, co se v ní smažili ti mládenci.

V posledním dopise svěřila jste se, jak jste byla zklamána již dvěma muži, a píšete ve vzácné opravdu upřímnosti, že necítíte dosti důvěry k sobeckým požitkářským mužům.

Zmocnila se mne mrzutost.

Stydím se, že tak učinili příslušníci mého pohlaví, a ač musím zavrhnouti čin jejich, přece nelze jim to odpustiti, hlavně proto, že zapomněli zásad slušnosti, že nedovedli se čistě dívat na ženu, a hlavně nevzali si příklad z bohulibých vzorů.

Neměli opory, nakaženi jsouce moderním požitkářstvím.

První Váš muž byl asi zcela zkažený, když hned po představení, jako mládenec, dělal drzé útoky na Vaši čest.

A onen, který pro nedostatek bídného mamonu Vás opustil, jistě nyní lituje, že ztratil krásnou Vaši duši. Jistě marně lká, neboť nenajde více sluchu u Vás.

Potěšilo mě nesmírně, že máte ke mně důvěru — protože jsem jiný než ostatní — které, jak jste jednou řekla, nejlépe dáti do jednoho pytle, uvázati kámen mlýnský a uvrci je do hlubokosti mořské.

Naplňuje Vás blahem a klidným štěstím, že pevně věřím ve správný poměr muže a ženy, to jest poměr přátelský.

Jsemť, drahá přítelkyně, padesátník, římský katolík, nezkažený pokrokářstvím — a pevně věřím, že právě blaho jest pouze duševní a vše tělesné zavrženíhodno.

Jste proto u mne trpitelkou z nezaviněnosti.

Přísahám Vám při všem nejdražším, co mám na světě, že neposkvřím poměru našeho nenáležitou myšlenkou.

Pak bylo by veta po našem přátelství.

Jsou nyní krásné jarní dni a tu, po úporné službě v dílně, když náš „starý“ (obrst na penzi) odejde, vycházím rád za měsťecko v širé nivy a — dumám.

Už také vím, že i moje drahá přítelkyně ráda sní.

V tom se shodujeme!

Také mně jako Vám líbil by se malý pokojíček, nejraději v myslivně, v němž by vládlo tiché štěstí, vzdálené vši fádni společnosti.

Takové malé království, hnízdečko rozmilé, stačilo by mi úplně — bez jakékoliv světské slávy.

Po denním zaměstnání, plněném řádně a svědomitě, našel bych v domečku mezi lesy klid pro unavené oči a veškeré čivstvo, také i zábavu ve čtení poučných knih.

Nečtěte, drahá přítelkyně, románů, které zbytečně dráždí Vaši nevinnou duši k nepřislušným myšlenkám!

Za myslivnou, zdobenou parohy, pořídil bych si sad květinářský pro oko, zelinářský pro užitek v nynějších zlých časech. Vše bych pěstoval podle nejnovějších spisů a praktických návodů.

Potřebné nástroje bych si зробil sám. Též chov nějaké havěti, slípek, kuřátek, perliček (tato zvířata jsou původem z daleké Indie) a holubů — které mám nejraději na pekáči.

Holubářem bych byl tedy náruživým.

Smějete se, že ano?

Ovšem, máte pravdu, na pečená holoubátka ve třetím roce války nesmíme ani pomysli.

Tážete se mne, slečno, ke konci svého dopisu, zdali můžete spoléhati na můj přátelský cit.

Dozajista.

Miluji povahy sdílné, nejvíce však duše čisté a upřímné.

Nespěchejte se provdati, není to vše, a budou-li Vám rodiče dohazovati, poradte se se mnou.

Vzpomínám, že toužila jste po hudbě.

Osměluji se Vám zaslati gramofon k potěšení Vašemu a dvacet desek oboustranných.

Je to přístroj úplně nový.

Velmi se těším na ctěnou Vaši odpověď.

Ručku své přítelkyni dvorně líbá

oddaný Franci

Douška: Přikládám k dopisu fotografii. Je to jen pohlednice a nepodařená. Nemohl jsem se ani sám poznat, snad proto, že jsem ve vojenském úboru. Za gratulaci k povýšení na svobodníka děkuji. Bude-li válka trvati ještě dvacet let, jak psaly kteréśi noviny — budu generálem.

Smějete se, že ano?

DÍL DRUHÝ

Madono!

Zde moje rozpoložení; bezesná noc, výčitky svědomí, všeobecná skleslost ducha, horkost v rozpálené hlavě, otupělost mysli, beznaděj — toť, světice má, můj duševní stav.

Snažím se usilovně sebrati se, ale včerejší noční bídáctví, které jsem na Vás — sváděje Vás — spáchal, učinilo ze mne těžkého hříšníka.

Sahám si na hlavu, jež plane jako v ohni, a říkám si: „Franci — Franci — cos to učinil?“

Kams dal hlavu — hned číň pokání!“

Ty má světice, ty mé srdcečko mečem probodené — smiluj se nad podlcem podlým!

Madono sedmibolestná, smiluj se!

Ne, nejsem prostě s to, abych nabyl duševní rovnováhy. Všechny mé nervy jsou obnaženy a citlivy až k šílenství — je muž asi propadnu.

Je to zoufalý stav a vím, že dřív nenaleznu klidu, až uvidím sebe líbati lem roucha Vašeho, až se budu káti jako ztracený syn a Vy sama, zoufalá, napřáhnete ruce nad mou bídnou hlavou a vyřknete tiše, byť s přemáháním: „Franci, můj Franci, ublížil mi, ale odpouštím ti.“

Ano, to je to pravé slovo: Odpuštění.

A nenaleznu klidu, dokud mi nevysvětlíte, jak Vám, světice, bylo, neboť jste hořce plakala, že se mi srdce rozdíralo, v křeče jste upadla a já Vás mokřými kapesníky v potoku máčenými křísiti musel.

Och, jak jsem bídný z nejbídnějších!

Lotr jsem a údy mají mi být přelámány.

Hnus mě jímá, vzpomenu-li, že jsem dětské Vaší důvěřivosti zneužil k opovržitelnému zločinu.

Mám pečeť zlosyna.

V roce 1897 byl jsem zavřen pro zaviněný úpadek svého krejčovského závodu.

Třikrát mě proklejte!

Na kolena před Vámi!

Co tyto řádky chvatně vrhám tužkou na papír, rozednívá se, zvony zvou křesťany do kostela.

Ano, vyzpovídám se!

Snad rozhostí se opět mír v ubohé mé duši. Mám vroucí přání naléztí Vás také v kostele, abychom se oba ze hříchu očistili a umínili si — nikdy více nepodlehnutí ďáblu, který obchází, aby nás, zbožný lid, do neštěstí sváděl.

Líbá v duchu ruce Vaše svaté, bílé, skrání je hořkými slzami lítosti Váš bývalý přítel, nyní však zlotřilý milenec

Franci

DÍL TŘETÍ

Můj miláčku, Francinku!

Tvůj dopis mě rozcílil. Co je Ti? Jsi nemocen? Asi ses oné noci nastudil. Máš asi horečku, zápal v krku. Také jsem měla z tý mokré země chrapot, ale pomohlo kloktání ajbišovým thé. A taky jsem měla horkost v hlavě. Bylo mi nanic.

To Tě brzo přejde.

Když má člověk něco takového, tak blázní a fantazíruje.

Jakpak bych se mohla na svého Franciho zlobit?

Jaká bych to byla divná ženská?

Tak si pěkně lehni do postele, dej si uvařit čaj, zahřát cihly, ty se obalí ručníkem a dají do noh.

Vojna se taky bez Tebe obejde.

Posílám Ti po bratrovi kousek másla a domácí chleba.

Musím se nyní o Tebe starat, abys nebyl tak opuštěnej, chudinko...

Byls mi, abych se teď přiznala, někdy tak trochu k smíchu.

Nehněvám se.

Taky matka povídala, že by ses teď měl se mnou oženit. — Kdoví, možná že z toho našeho poměru něco bude. Muskej nemá bejt svobodnej, to je moc nezdravý.

Švaříček zabil čuníka, a proto zveme Tě na jitrnice a ovar.

Odpoledne půjdem spolu na procházku.
Odřeknouti nesmíš, velmi bych se zlobila. To by, Franci, ne-
bylo od Tebe hezké.

Tak na shledanou! Líbá Tebe vřele milující

Rózinka

DÍL ČTVRTÝ

Slečno!

Poněvadž nechcete po dobrém vrátit gramofon s dvaceti des-
kami, oboustrannými, budu Vás žalovat advokátem.

Gramofon jsem Vám nedaroval, nýbrž sám jsem si jej vypůj-
čil z hostince Habešárny.

Hostinská byla už dvakrát u obršta a chce, abych zaplatil
600 K, jinak budu sedět v arestu, až se vrátím z garnizonní ne-
mocnice, kam odjíždím zítra, poněvadž doktor poznal u mne
naráz hnusnou nemoc a na vše se mne vyptával a nemusím Vám
líčit, jak mi bylo, když zaváděli protokol, a já mám hodnou ženu
a čtyři děti, a ptali se mne, v jakém jsem to byl nečistém místě,
že léčení bude trvat aspoň šest neděl, a jak se jmenuje ta hol-
ka — ale řekli to jinak, což Vám opakovat nemusím...

Řeknu jen, že jste mě svou špatností připravila do neštěstí,
když mám tu nemoc, že přijdu o místo v krejčovně, že musím
platit hostinské peníze za gramofon s oboustrannými deskami,
a ještě budu sedět možná v base.

Spad jsem se skrz tenhle svůj zármutek o čtyři kila.

Teď víte, na čem jste.

Ale já to tak nenechám a budu Vás pronásledovat vojenským
soudem, jestli nevrátíte gramofon, já Vás udám do protokolu,
ať sedíte v šupce, když já budu taky sedět.

To si také zasloužíte za všechnu faleš!

Mně je už všechno jedno!

Znamenám se v účtě Váš

bývalý, čestný, nyní Vás do horoucích pekel posílající

přítel

Krása neumění

Ó, Bože, slyš! Všem Čechům dej sílu,
by snesli to, a pak: K novému dílu!
Básník, četař Karásek Tr.-Et.-K., 2. 9.

Jsi mrtev, básníku, týden odpočíváš pod albánským balvanem, beze jména, a přece žiješ v mé mysli i srdci.

Vidím tě pobíhati mezi stany, hráti si nad ohněm ruce. Pozoruji tě, jak obratně vytahuješ zřícené soumary, nosíš nejtěžší bedny — ty siláku, kleješ a zlobíš se, stokrát za den slézáš a sedáš na koně, cváláš ke mně jako pánbůh, letíš zpět jako démon všudybyl, pomůžeš v nejhorsím, víš si vždycky rady, první vstáváš a budíš mě českou písničkou, umíš čistě vyprat jako panská komorná a tvé na špeku pečené brambory jsou chuti znamenité. Mžíkem zásobíš tábor senem, dřívím, dobyt看em; mělš nejdéle z nás tkaničky k botám, nitě, konzervy, patentní knoflíky a v nouzi nejhorsí vytasil ses s kilem čokolády — ty zlatý člověče.

S duší plnou naděje v dobrý náš osud četl jsi večer u ohně v bibli — a psal básně.

Vidím tě v tyrolském Pillu stříhat strojkem hranaté hlavy srbských momaků, ve Schwatzu darovals mi kytičku protěže, v chorvatském Vinkovci cvičils nováčky a proháněl remonty bez sedla jako rozený kovboj.

V Bělehradě podrazils nám boty, v Grošce uhasil sedlákovi hořící chalupu, v Mladenovci vařils kotel slepic a přinesl

zvěrolékařskou lékárnu, u Medjuluže stáls po kolena v bahně a zachránil dva naše hnědáky, v Ripanji, ve rvačce s pešťskými automobilisty, zvítězili jsme, díky tvé pěsti, v Topole u kostela rozdals všečen náš sýr hladovým dětem, v Kragujevci lezls po regálech a házel zimníky na pult. Bez tebe bychom dnes už všichni pomrzli.

Mezi tím všelijakým šatstvem byla dámská pláštěnka s prýmkami a bambulkami, kterou nosil Petr Grdjanovič, holomek, a holedbal se, cigán, když si přes ni pověsil svůj poklad, hlídačské píchačí hodiny na řemeni, které kdesi ukrad. Petr nosil k tomuto úboru německou helmu a byl bos a kousal do cukrové homole a brečel, když mu rozmokla na kaši u Guberavce.

Kolikrát za den jsem se točil v sedle, tolikrát jsem tě spatřil, jak se poctivě staráš o naše české hochy, cválaje na srbské hrbaté kobyle, které jsi pilně mastil rozpuklá kopyta.

Zemřels, básniku, a já na tebe myslil v pustých, jako olovo tíživých hodinách za pochodu v Šara planině, za nocí, kdy jsme všichni s podivem zřeli ke zdivočilé obloze, za bouří a činění ďábelského, ve ztracených soutěškách. Myslil jsem — zda se blýská i v Čechách — v tvé opuštěné zámečnické dílně v Kostelci, kde se asi teď myši honí rezavým prachem a odchovávají mladé ve vyhaslém ohništi.

Zemřels, a přece jsi šel s námi po hřebenech horských, za metelice drásající tváře, údolími smrti s teskně hnědými zápary, horskými sedly s výsměšnými skalisky a byls s námi, ochránče milý, za noclehu v jeskyních jakoby diluviálních, v chatrčích mezi nahatými Dukašiny.

Byls s námi za hladu, úplavice, zoufalství i apatie.

Prázdnota byla v srdcích, když jsme na tvé tělo nasypali kameň a odcházeli mlčky, přestože nás bylo sto třicet sedm lidí všech řečí a národů, koní dvě stě se šestnácti jízdeckými, oslů sedm, dva psi, volí dva a ovcí řada unavená, postrkovaná násilně pacholky Stárkovými — toho blahobytníka a neúnavného sháněče rakije.

Už nevíš, co se všechno přihodilo po tvé smrti!

Že jsme nadobro zprašivěli, že Slabihoud, kuchař, vyrazil malému Pétovi tři zuby, že Luka Jamčinovič (ten kluk s dlouhým

krkem, odstalýma ušima a rezavou čupřinou) přežezal koním šlachy nad kopyty, aby se jich zbavil (víš, že jeho koně byli vždycky vzadu!), dostal za to pětadvacet; že hoši přinesli odkudsi v noci vykopaný pytel uzeného a slaniny, a ukázalo se, že to je v hazuce pochované arnautské děvče; že Péro v Zásmrčí nabil hliněnou pec trámy, čímž se pec po půlnoci rozpálila a všechny onuce šarží shořely. Málem jsme se udusili smradem; že se Korovčukovi nevyplatilo sbírání patron a vyklepávání prachu, neboť si dal u ohně pytlík pod hlavu a usnul — šeredně mu hlava ohořela; cos odešel ty, nejpořádnější — hoši strašně kradli — scházela ruka tvá, neboť mé se nebáli. Ale kdyby z hladu kradli, ne, z uličnictví krmili koně chlebem, nazí se mazali špekem proti zimě, obchodovali s Arnauty a Turky a Vasil Brentanovič (ten strašně olezlý děda) s Martinem Petričevičem, kolohnátem, nabrali si zásob na čtyři koše, odvázáli dva koně a hajda do hor, dezertýrovali, někde se vyváleli, kam by také utekli? A když zásoby snědli, honem nás doháněli, týden se živili koňskými mršinami — a mělš vidět, jaká byla v táboře radost, když se vrátili a zkroušeně na kolenou prosili.

Zkrátka, ta moje horská kolona, Rumuni, Makedonci, Škipetaři, Kucovalaši — všechno jedna zlodějská holota.

Přelezli jsme nescetně horských pásem, přebrodili jsme sta potoků a řek i dělili se o déšť, bláto, sníh, sousto, rakiju a nádávky, protože od chvíle, kdys nás opustil, se rozmohly hrozně sprosté mravy.

Ale dočkali jsme se jara.

Voněl drn, hory se zimomřivě halily parami a vlašné závaný nesly se z údolí, činíce lehkým náš dech, srdce svobodnější a duši po domově stýskavější.

Myslím na tebe, dnes, v klidném večeru, na sněhu, v albánských horách v údolí kmene Dukašínů.

Vím, že bys usedl po turecku u plápolající hranice, dal si sešit na kolena — a básnil.

Inkoustová tužka v učerněné ruce zvolna by řadila verš k verši. K půlnoci prošel bys spícím táborem, koním sena přihodil, strážě vyhuboval, vrátil se a zas básnil — přemilý můj český bratře.

Vždyť za tvého života, když jsem se v noci probouzel ranou z pušky či zlým snem — tvůj oheň dosud hořel a u něho hluboce skloněn seděls a psal.

Zůstal mi po tobě sešit Sbirka básní a kupletů z válečného roku 1915/16.

Znám původ těchto veršů, vím, kde byly psány a kde načisto opisovány.

Hle, tato za krutého mrazu v sněhové závěji u černohorské Rožaje, ona pod horou Čjafa Malit, v chatrči albánského pastýře, tuhleťa v bytě zubního lékaře v Kragujevci a tyto líbezné verše psals, když jsme spolu hledali brod přes vztekle zelenou rozvodněnou Mati.

...když jsem přišel do stavení pro kraslici,
políbil jsem tě a nazval krasavicí...

Píseň zajatce dokončil jsi pod horou albánského kláštera Rubiki.

Tehdy od moře vál vlhký, slaný vzduch, stráně plály zlatem zimostrázových keřů, vzduch objímal nás teplem a na náš tábor dívali se z klášterní pevnosti černí mniši.

Lkáš v básni, jak jsi byl zklamán prvním válečným jarem, které nepřineslo míru, a proto tím vřeleji vítáš druhé jaro, 1916, jako vykupitele.

Já čekal jsem, že skřivan nese mi
to sladké slovo nás všech: Smíření!
Spravedlivý Bože, přej všem bratřím zajatcům,
by vrátili se do Čech, ve svůj milý dům...
Ó, Bože! Slyš! Všem Čechům dej sílu,
by snesli to — a pak —: K novému a radostnému dílu!

Česká historie byla všem Čechům učitelkou života. Který Čech by si nepřál spatřiti míst, kde se Jan skrýval také jako vyhnanec a zajatec — Jan Amos Komenský, učitel národů a slavný propagista!

Čeští vojáci, vzpomeňte Komenského!

Vzpomeňte, jaký on byl hrdý Čech, neochvějný vyznavač čistého učení Kristova, pravý syn vlasti v době exilu a hanby, která poskvrnila zem od doby, kdy čeští páni v Praze na náměstí Staroměstském krváceli. Och, jak hrozno, bědno bylo tenkrát v české zemi! Dým spálených vesnic tehdy, stejně jako dnes — v Srbsku — stoupal k nebesům a visel jako zlověstný drak nad naší ubohou vlastí.

*

Obětovals, bratře, život v srbské zemi.

Jels napřed, abys nám našel tábořiště. A našli jsme tě v horské úžlabině Prušáky ubitého a oloupeného.

Rozbili ti hlavu pažbou.

Ležel jsi v blátě nahý, s rukama v pěsti zařatýma.

Víme však, žes nedal svůj život nadarmo.

Stáli jsme mlčky nad tebou, ty krásný, čistý člověče, ty idealisto, ty věřící český bratře!

Patří ti, tobě jako tisícům a tisícům našich českých hochů, padlých za cizí zájmy, koruna mučednická — tobě obzvlášť skvělá, památná a nezapomenutelná!

Lješ, Albánie, jaro 1916

Ediční zpráva

1/ JEDNOTLIVÁ VYDÁNÍ VEČERŮ NA SLAMNÍKU

Většina próz ze souboru *Večery na slamníku* byla v průběhu let 1917 až 1920 publikována v časopisech *Cesta*, *Lumír*, *Šibeničky* a především v *Lidových novinách*. Některé povídky vyšly knižně v souborech *U táborového ohně* (Lidová knihovna, sv. 98, Praha, Ústřední dělnické knihkupectví a nakladatelství [Ant. Svěcený] 1917), *Listy z vojny, jež psal jsem svému synovi* (Praha, Dědictví Komenského 1917), *Dojmy a povídky* (Lidová knihovna, sv. 105, Praha, Ústřední dělnické knihkupectví a nakladatelství [Ant. Svěcený] 1918), *Humoresky* (Lidová knihovna, sv. 107, Praha, Ústřední dělnické knihkupectví a nakladatelství [Ant. Svěcený] 1918) a *Tabatěrka* (Praha, E. K. Rosendorf 1922). Část z nich již při tomto prvním publikování nesla podtitul *Z cyklu Večery na slamníku*, stejně jako próza Pan básník vypravuje, která se v žádném z knižních vydání neobjevila.

První knižní vydání souboru *Večery na slamníku* (Brno, Polygrafie 1920) je sestaveno z 31 povídek; druhé, rozšířené vydání obsahuje 39 próz (Praha, Sfinx Janda 1930). Pro třetí vydání (Praha, Sfinx Janda 1947) autor texty formálně sjednotil (nepatrné úpravy prováděl i dříve) a nově je v rámci souboru uspořádal, celkem zařadil 37 próz. Následující vydání (Praha, Naše vojsko 1948) tento počet a pořadí zachovává. Poslední dvě vydání za autorova života (Praha, Práce 1950 a Praha, Československý spisovatel 1952) vyšla pouze s drobnými

změnami a oproti předchozím poválečným vydáním z nich byly vypuštěny poslední dvě povídky.

Vzhledem k výrazným autorským změnám ve znění próz, jejich názvech i při uspořádání souboru *Večery na slavníku* je níže uveden abecední seznam povídek s bibliografickými údaji první publikace a v ročením knižního vydání, do nějž byly zařazeny (zvýrazněný název odpovídá znění v této edici).

Aktovka nedělního odpoledne: Šibeničky (1918–1919, č. 14, s. 106–108); 1920; 1930; 1947; 1948; 1950; 1952.

Balkánský Betlém: Lidové noviny (28. 11., 2. 12., 5. 12., 7. 12. 1917); *Dojmy a povídky* (1918, s. 47–64); 1930; 1947; 1948; 1950; 1952.

Býčí zápasy: 1930; 1947; 1948; 1950; 1952.

Čurila: Humoresky (1918, s. 51–57) — pod názvem Vejlupek na stráži — součást cyklu *Večery na slavníku*; 1920; 1930; 1947; 1948; 1950; 1952.

Delirium tremens: 1930; 1947; 1948; 1950; 1952.

Diuňové věci: 1930; 1947; 1948; 1950; 1952.

Docent sociální patologie přednáší o žouželismu: Lidové noviny (30. 3. 1919); 1920.

Dvanáct apoštolů: Lidové noviny (9. 6. 1918) — pod názvem Zpověď; 1920 — pod názvem Zpověď; 1930 — pod názvem Zpověď; 1947; 1948; 1950; 1952.

Dvě msty: Lidové noviny (10. 10. 1919); 1920.

Hlavoň: Šibeničky (1918–1919, č. 9, s. 66–67); 1920; 1930; 1947; 1948; 1950; 1952.

Hodina taktiky: Lidové noviny (8. 6. 1919); 1920.

Holínky dědy Pejšáka: Rovnost (22. 10. 1916, nedělní příloha) a *Cesta* (1919, s. 287–291, 318–320); 1920; 1930; 1947; 1948; 1950; 1952.

Honza: Šibeničky (1918–1919, č. 12, s. 90–92); 1920; 1930; 1947; 1948; 1950; 1952.

Knoflík: Listy z vojny, jež psal jsem svému synovi (1917, s. 29–37); 1930.

Kráska neumění: Cesta (1919, s. 867–870); 1920 — součást povídky *Myšlenky vleže*; 1930 — společně s povídkou *Teprve když jsem viděl po sté a prvé tvoří* *Doslov o duchu země*; 1947; 1948; 1950; 1952.

Kravál u dalekomluvu: Lidové noviny (1. 1. 1918) — pod názvem *Příhoda u dalekomluvu*; *Humoresky* (1918, s. 25–38) — pod názvem *Příhoda u dalekomluvu*; 1920 — pod názvem *Příhoda u dalekomluvu*; 1930; 1947; 1948; 1950; 1952.

Kůry andělské: *U táborového ohně* (1917, s. 43–45) — pod názvem Dopis; 1920 — pod názvem Dopis; 1930; 1947; 1948; 1950; 1952.

Lajtnant Zlatíčko: *Lumír* (1917–1918, č. 5, s. 223–231; č. 6, s. 269–276); 1920; 1930; 1947; 1948; 1950; 1952.

Mejden Horšam vypravuje: *Šibeničky* (1918–1919, č. 4, s. 28); 1920; 1930; 1947; 1948; 1950; 1952.

Moralista: *Lidové noviny* (10. 3. 1918); 1920; 1930; 1947; 1948; 1950; 1952.

Němec Brouk: 1930 — pod názvem Němec brouk hrnce tlouk; 1947; 1948; 1950; 1952.

Nič nového: *Lidové noviny* (13. 7. 1919); 1920; 1930; 1947; 1948; 1950; 1952.

O Filípkovi a jiných psech: *Listy z vojny, jež psal jsem svému synovi* (1917, s. 38–48) — pod názvem Vypravování o vlku a psech; 1930.

O ubohém koníku: *Listy z vojny, jež psal jsem svému synovi* (1917, s. 49–59); 1930.

Oščádalův kufírek: *Humoresky* (1918, s. 57–64) — součást cyklu Večery na slámníku; 1920; 1930; 1947; 1948; 1950; 1952.

Pan básník vypravuje: *Šibeničky* (1918–1919, č. 7, s. 50–51) — z cyklu Večery na slámníku.

Pan učitel vypravuje: *Lidové noviny* (2. 6. 1918); 1920; 1930; 1947; 1948; 1950; 1952.

Paní Kinderessen: *Lidové noviny* (10. 2. 1918); *Humoresky* (1918, s. 65–78) — součást cyklu Večery na slámníku; 1920; 1930; 1947; 1948; 1950; 1952.

Pašek z Jičina: *U táborového ohně* (1917, s. 35–38) — pod názvem Host; 1920; 1930; 1947; 1948; 1950; 1952.

Patálie: *Lidové noviny* (24. 2. 1918); 1920; 1930; 1947; 1948; 1950; 1952.

Podivuhodné příhody: 1930 — pod názvem Podivuhodné příhody z úst domobrance, v civilu řemesla inženýrského; 1947; 1948; 1950; 1952.

Román o čtyřech dílech: *Lidové noviny* (19. 5. 1918); 1920; 1930; 1947; 1948; 1950; 1952.

Svatozář: *Lidové noviny* (16. 6., 22. 6. 1918); 1920; 1930; 1947; 1948; 1950; 1952.

Šulínek vypravuje: *Lidové noviny* (12. 5. 1918); 1920; 1930; 1947; 1948; 1950; 1952.

Teprve když jsem viděl po sté a prvé: *Cesta* (1919, s. 693–696) — pod názvem Duch země; 1920 — pod názvem Duch země, součást

povídky *Myšlenky vleže*; 1930 — společně s povídkou *Krása neumění* tvoří *Doslov o duchu země*; 1947; 1948.

Teta Lála: *Lidové noviny* (1. 1. 1921); *Tabatěrka* (1922, s. 128–151); 1930; 1947; 1948.

Tetičky: *Dojmy a povídky* (1918, s. 5–18); 1930; 1947; 1948; 1950; 1952.

U ohně: *Humoresky* (1918, s. 5–24); 1920; 1930; 1947; 1948; 1950; 1952.

Uherka: *Lidové noviny* (26. 5. 1918); 1920; 1930; 1947; 1948; 1950; 1952.

Vychovatel: *Lidové noviny* (18. 5., 25. 5. 1919); 1920; 1930; 1947; 1948; 1950; 1952.

Vynálezce: *Šibeničky* (1918–1919, č. 5, s. 35, 38); 1920; 1930; 1947; 1948; 1950; 1952.

Zabijačka: *Lidové noviny* (17. 8. 1919); 1920; 1930; 1947; 1948; 1950; 1952.

Zajatcovy sny: *Lidové noviny* (23. 11. 1917) — pod názvem *Vypravování rakouského zajatce*; 1920 — pod názvem *Zajatec vypravuje*; 1930 — pod názvem *Sny*; 1947; 1948; 1950; 1952.

Ženichové: *U táborového ohně* (1917, s. 39–43); 1920; 1930; 1947; 1948; 1950; 1952.

První knižní vydání povídkového souboru *Večery na slavníku* vyšlo v roce 1920 v Polygrafii v Brně s obálkou Eduarda Miléna, nese podtitul *Sólové výstupy, gramofónové desky, pošklebky, sentimentality a triviality* a je uvedeno autorovou předmlouvou:

S city smíšenými dotýkáme se dnes všeho, co patřilo starému, rakouskému režimu. A přece žili a trpěli jsme pod ním od nejtěplejšího mládí, ve škole, povolání, veřejném životě a nakonec dílo mocného tlaku, v němž nynější pokolení prožilo svá nejlepší léta, korunováno rakouskou vojančinou. Z jejího prostředí jsou tyto obrázky, z trpkých chvil, jichž mladší pokolení bude již ušetřeno.

Soucit a ironický humor byly tenkrát dvě důležité složky duševního rozpoložení českého vojáka. První mravně povyšovala, jsouc oporou, druhá sílila sebevědomí a důvěru, setřásala a zlehčovala břímě těžké služby a pomáhala tvořiti teplejší, domácnější prostředí, v němž dýchalo se volněji a svobodněji. Ironie, humor a soucit jsou také příznačnou vlastností mnohých českých písní vojenských, pokud za války vznikly.

Opuštěnost, vědomí psychické i fyzické nahoty vlastní i druhů, trpnosti, úzkosti vytvořily u rozptýlených formací a houfců českých vojáků v poli, etapě i zápolí, kteří se družili, aby si byli oporou a tiskli se k sobě, kde a jak mohli, vlastní svět, zvláště city osobnostní i davové, jiný určován poměr k společnosti a hodnotám jejím, jiný vytvořen způsob vyjadřování, žargón, tyto okolnosti podporovaly také sdílnost, otevřenost, humor našich lidí, kteří neskrývali svého soukromého života, jako netajili svého smutku nebo nářku. Byl — jako v každé chvíli osudové — blíže člověk člověku, duše duši.

Tyto črty a fejetony, jež (mimo Myšlenky vleže) za války vycházely v Šibenickách, Cestě, Lumíru a hlavně Lidových novinách v Brně, otiskují takřka beze změn. Povídky U ohně, Příhoda u dalekomluvu, Čurila, Oščádalův kufírek, Paní Kinderessen, Ženichové, Dopis, Pašek z Jičina otiskují se svolením nakladatelovým z rozebraného 98. a pak 107. svazku Lidové knihovny.

Následuje citace z Havlíčka: Jsme básníci a fletnísté / vyslanci slovanští k Almusovi / vévodovi maďarskému. A úryvek lidové písně, který Milan Blahynka považuje za doklad autorovy sebeironie: Lidé se mňa ptali, / co su zač, / a já jsem povídál, / že jsu oráč, / oráč, kopáč, šidlář, mydlář / a najposledy ten motovidlář.

První knižní vydání je sestaveno z 31 povídek v pořadí: Honza, Hlavolam, Paní Kinderessen, Dopis, Zabijačka, Zajatec vypravuje, Román o čtyřech dílech, Vynálezce, Pan učitel vypravuje, Lajtnant Zlatičko, U ohně, Patálie, Pašek z Jičina, Šulínek vypravuje, Čurila, Moralista, Dvě msty, Mejdén Horšam vypravuje, Oščádalův kufírek, Docent sociální patologie přednáší o žouželismu, Svatozár, Zpověď, Nic nového, Ženichové, Hodina taktiky, Uherka, Výchovatel, Holínky dědy Pejšáka, Příhoda u dalekomluvu, Aktovka nedělního odpoledne, Myšlenky vleže.

Druhé knižní vydání pochází z roku 1930 a vydalo jej nakladatelství Sfinx Bohumila Jandy v Praze s obálkou Otto Gutfreunda. John pro toto vydání mírně upravil podtitul: *Sólové výstupy, gramofonové desky, banality a sentimentality*. Citace z Havlíčka a úryvek lidové písně byly přesunuty na konec textu a na začátku knihy je nahradilo věnování: T. G. Masarykovi, prvnímu prezidentu Československé republiky, sjednotiteli odbojného nitra statisíců českých vojáků sloužících v rakouské armádě a našich legionářů sloužících stejně myšlenec v zahraničí.

Po předmluvě Františka Langera následuje poupravené slovo autorovo z prvního vydání (ztlumen tón protirakouského poválečného

smýšlení, doplněny bibliografické údaje k nově uspořádaným povídkám, datováno 7. 2. 1930 Praha):

S city smíšenými dotýkáme se dnes všeho, co patřilo starému, rakouskému režimu. A přece žili jsme pod ním od nejtětlejšího mládí, ve škole, povolání, veřejném životě a nakonec dílo mocného tlaku, v němž nynější, starší pokolení prožilo svá nejlepší léta, bylo korunováno rakouskou vojančinou.

Soucit a ironický humor byly dvě důležité složky duševního rozpoložení českého vojáka. První mravně povyšovala, jsouc oporou, druhá sílila sebevědomí a důvěru, setřásala a zlehčovala břímě těžké služby a pomáhala tvořit teplejší, domácnější prostředí, v němž dýchalo se volněji a svobodněji.

Ironie, humor a soucit jsou příznačnou vlastností mnohých českých písní vojenských, pokud za války vznikly.

Opuštěnost, vědomí psychické i fyzické nahoty vlastní i druhů vytvořily u rozptýlených formací a houfců českých vojáků v poli, etapě i zápolí, kteří se družili, aby si byli oporou a tiskli se k sobě, kde a jak mohli — vlastní svět, zvláštní city osobnostní i davové: jiný určován poměr k společnostem a hodnotám jejím, jiný vytvořen způsob vyjadřování, žargón. Podporovaly sdílnost, otevřenost, humor našich lidí, kteří neskrývali svého soukromého života, jako netajili svého přesvědčení.

Byl — jako v každé osudové chvíli — blíže člověk člověku, duše duši.

Tyto povídky a črty vycházely z války od r. 1916 hlavně v Lidových novinách a byly doma i v poli rády čteny. Část byla otištěna později v Cestě, Lumíru (Lajtnant Zlatíčko) a v Šibeničkách.

V tomto souboru otiskují také řadu věcí, jež vyšly knižně, z rozbraných svazků Lidové knihovny s názvem U táborového ohně (1917), Dojmy a povídky (1918) a Humoresky (1918). Dále pojaty sem jednak práce, jež vyšly po vyjití prvního vydání, jednak některé povídky z knihy Listy z vojny (Dědictví Komenského v Praze, 1917) a povídka Teta Lála z knihy Tabatěrka (E. K. Rosendorf, Praha, 1922), takže toto druhé vydání Večerů na slavníku zahrnuje veškerou mou válečnou beletrii s výjimkou celistvé práce, jež byla knižně vydána s názvem Tátovy povídky (Borový, 1921).

Panu *Jandovi v nakl. Sfinx* přátelsky děkuji za sympatie a péči, s níž vypravil toto druhé vydání.

Druhé knižní vydání je rozšířeno o osm próz, obsahuje tedy následující povídky v tomto pořadí: Honza, Hlavolam, Sny, Kůry andělské, Oščádalův kufírek, Pašek z Jičina, Pan učitel vypravuje, Tetičky, Moralista, Mejden Horšam vypravuje, Býčí zápasy, Paní Kinderessen, Delirium tremens, Zabijačka, Aktovka nedělního odpoledne, Vynálezce, Lajtnant Zlatíčko, Šulínek vypravuje, Uherka, Knoflík, O ubohém koníku, O Filípkovi a jiných psech, Čurila, Balkánský Betlém, Divný věci, Zpověď, Svatozár, Ženichové, Patálie, Němec brouk hrnce tlouk, Holínky dědy Pejšáka, U ohně, Román o čtyřech dílech, Podivuhodné příhody z úst domobrance, v civilu řemesla inženýrského, Kravál u dalekomluvu, Vychovatel, Nic nového, Teta Lála, Doslov o duchu země.

Třetí knižní vydání z listopadu 1947 pochází z dílny stejného nakladatele jako vydání druhé, obálku však navrhl Evžen Pokorný. Nese podtitul *Sólové výstupy, zpovědi, banality a sentimentality*. Po předmluvě Františka Langera následuje zkrácené věnování T. G. Masarykovi a úryvek lidové písně. Slovo autorovo bylo výrazně upraveno (datováno květen 1946 Slatiňany):

Ironický humor byl význačným zaměřením českého vojáka a českého člověka v první i v druhé světové válce.

Povyšoval nad prostředí, sílil sebevědomí a důvěru v dobrý spravedlivý konec, zlehčoval břímě starosti a pomáhal tvořit domácí prostředí, v němž se lehčeji dýchalo.

Opuštěnost, vědomí psychické a fyzické ostrovnosti vytvořily u houfců českých vojáků, rozptýlených po bojištích, vlastní svět se zvláštními city osobnostními a davovými.

Tyto nové nezvyklé, v normálním životě se nevyskytující vztahy k světu a lidem, k národu, našly v řeči nové výrazové prostředky.

Úhrnem byl — jako v každé osudové chvíli — blíže člověk člověku, česká duše české duši.

A všechno se zase opakovalo v míře nekonečně hroznější v letech 1939 až 1945.

A opět se musíme zamyslet nad tím, co zůstane trvalého, pro budoucnost, ze všech těch reportáží, vzpomínek, zážitků hrůz i záblesků humoru.

Znovu a tentokrát ještě mocněji si uvědomujeme tragickou nemožnost slova, nemožnost sdělitelnosti: mentální propast mezi těmi, kteří „tam“ byli a kteří nikoliv. A mezi naší generací a generacemi následujícími, které se o první světové válce dovedí z jedné

stránky školního dějepisu a o druhé světové válce ze dvou nebo čtyř stránek a trochu snad z vypravování dědečků.

Snad je v tom milosrdenství přírody: *Aby se nevědělo!*

Proto třeba si vážít Fučíkovy knihy Reportáž na oprátce, Hostovského novely Úkryt, Weilových básnických próz Barvy — nehledíc k veršům Halasovým, Seifertovým, Hrubinovým, Holanovým.

Prozaické dílo má pro svou obsahovost úkol mnohem nesnadnější než dílo básnické. Pochybnosti jsou tu oprávněny, i když je dostatečný časový odstup, neboť při těchto látkách dává život umění velmi neestetický políček.

Vzpomeňme jen, vyloučíme-li Haškova Švejka, jak chudá byla literárně umělecká epická úroda po první světové válce: Lítice Richarda Weinera a z legionářského prostředí Koptova Třetí rota.

Najde-li tedy čtenář ve Večerech na slamníku pramálo umění, jak se mu obecněji rozumí, pramálo literárnosti, nechť ví, že látka těchto cyklických vyprávění, která většinou dávám do úst vojákům, nemohla být jinak zpracována, neměla-li pozbyt lidsky teplé živočišnosti, bezprostřednosti a lapidárni, třebaš někde drsné výrazovosti. To neříkám na svou omluvu. Lidovou, vojákou vulgárnost nelze při takovýchto látkách ničím nahradit, nelze ji opsat, nelze užít náznamu — naopak má své plné oprávnění, není-li ovšem sama sobě účelem, nýbrž jen charakterizačním prostředkem nebo kontrastujícím činitelem s podehrávkou tragického pozadí, vyššího nadosobního cíle, nebo je-li prostě nástrojem plastického znázornění.

A přece v této knize zповědních vyprávění není shromážděna pouhopouhá surovina, která by teprve vyžadovala uměleckého zpracování — jak mylně soudí Arne Novák — s nímž jsem si ostatně nemohl nikdy porozumět. Nejsou tu, jak by se povrchnímu pozorovateli zdálo, nahrané gramofonové desky nebo stenografické zápisy (neumím stenografovat), po způsobu znamenitého sběratele lidových vyprávěnek z Podkrkonoší J. Š. Kubína, jak je vydala 1922 až 1926 Česká akademie a potom přičiněním Vladislava Vančury nakladatelství Družstevní práce 1941 — nýbrž jsou tu shromážděny hotové vypravěčské útvary, které jsem se snažil psát vždy jiným primitivním jazykem, ale podle pravidel prózy, se smyšlenými ději a osobami, jak mi je vytvořila obraznost z nesčetných zárodečných podnětů v hemživém prostředí mezi českými vojáky.

Je to na čtyřicet vyprávění s tolikéž osobami-vypravěči, a co člověk, to svět pro sebe, to jiná řeč, jiné prostředí, atmosféra a odlišná skladebnost.

Žádná kniha, kterou jsem kdy napsal, mi nedala tolik práce, tolik úsilí, abych potlačil běžnou literární rutinu, abych našel přílehlavé slovo, větu a abych se při vší rozběhlosti vyprávěnek snažil o jistou gradaci a kompoziční uzavřenost.

Chtěl jsem se zmocnit věci bez literárního rozpisu a popisu, bez okolkování, přímo a úhozně, se snahou čtenáře přesvědčit, zdůvěrnit se s ním, jako by nečetl, nýbrž naslouchal, aby měl plnou iluzi skutečnosti, pravdy a abych ho podmanil onou bezelstnou upřímností, jakou lidé projevují jen za zvláštních okolností, kdy jsou zbaveni všeho, co tvoří jejich významnost a sebevědomí v normálním občanském životě, kde se známe jenom oblečení — fyzicky i duchovně.

Spisovatelská dílna musí mít v svém inventáři nejen nástroje k miniaturní hodinářské práci, nejen mikroskopy pro duševní a společenskou histologii, nýbrž, podle materiálu, podle jeho váhy, složení a tvrdosti, také sochory, lopaty, dláta a kladiva. Dílo tvoří nejen jemně rozbíravé, duchovně citlivé prsty, nýbrž také chlapsky drsná sochařská dřina.

Večery na slavníku jsou označovány za knihu humoristickou. Vždy jsem se vzpíral, aby byla taktó v podtitulu označována. Mám nedůvěru ke každé povídce, která je označena jako humoreska, a ke každému románu, který na obálce hlásá, že je to román humoristický. V knize nejsou pouze humorná vyprávění. Humor není v životě něčím pro sebe, čím si izolovaným. A nesnese, aby byl vytržen jako samoúčel ze živého organismu, v němž občas blýskne — nechtěně a samovolně. Jeho širokou základnou je život, který není sám o sobě něčím jen a jen radostným. Život není ani komický, ani tragický, nýbrž tragikomický. V pozadí válečného humoru jsou strašné zážitky lidských zbesilostí a zhovadilostí. Smrt je největší podněcovatelkou humoru, který je proto více či méně vždycky šibeniční.

*

Tyto povídky vycházely v Lidových novinách za války od r. 1917. Největší jejich část byla otiskována od ledna 1918. Šéfredaktor Arnošt Heinrich dovedl pro ně vymoci jistou blahovůli brněnské cenzurní praxe.

Idyla při srovnání s lety 1939–1945!

Až na novelu Zbloudilý syn s ilustracemi † Alfreda Justitze (Borový 1934) a knihu Utržený knoflík s Dillingrovými obrazy (Dědictví Komenského 1939) jest tato kniha úplným souborem mých válečných próz.

Souborně vyšly v knize 1920 s obálkou Ed. Miléna v nakladatelství Polygrafie v Brně a byly poctěny cenou Moravského zemského výboru a cenou České akademie. Druhé vydání s předmlouvou Fr. Langra a s obálkou Gutfreundovou vyšlo v nakladatelství Sfinx 1930.

Děkuji nakladatelství Sfinx v Praze, že se ujalo třetího vydání.

Vydání z roku 1947 obsahuje 37 próz, v rámci souboru nově uspořádaných: Honza, Hlavalom, Zajatcovy sny, Kůry andělské, Oščádalův kufírek, Tetičky, Pašek z Jičina, Pan učitel vypravuje, Moralista, Mejden Horšam vypravuje, Býčí zápasy, Dvanáct apoštolů, Paní Kinderessen, Delirium tremens, Zabijačka, Aktovka nedělního odpoledne, Vynálezce, Lajtnant Zlatíčko, Šulínek vypravuje, Uherka, Čurila, Balkánský Betlém, Diuný věci, Svatozář, Ženichové, Patálie, Němec Brouk, Holínky dědy Pejšáka, U ohně, Román o čtyřech dílech, Podivuhodné příhody, Kravál u dalekomluvu, Vychovatel, Nic nového, Krása neumění, Teta Lála, Teprve když jsem viděl po sté a prvé.

Čtvrté knižní vydání vyšlo hned roku 1948 v nakladatelství Naše vojsko v Praze, autorovo pojednání o knize (datováno červenec 1948 Olomouc) bylo odsunuto na konec textu a je až na zmínku o nakladateli třetího vydání a poděkování vydavateli vydání čtvrtého textově totožné s vydáním předchozím. Změn nedoznaly ani samotné povídky. Obálka pochází z dílny Josefa Lady.

V roce 1950 vyšlo v nakladatelství Práce v Praze **páté knižní vydání** *Večerů na slavníku*. Toto vydání nese stejný podtitul a neobsahuje předmluvu, úryvek z lidové písně ani slovo autorovo. Řazení próz je stejné jako v předcházejících dvou vydáních, vypuštěny byly pouze poslední dvě povídky — Teta Lála a Teprve když jsem viděl po sté a prvé. Pro toto vydání vytvořil ilustrace Josef Lada, o což John velmi usiloval, jak dokládá jeho dopis z 10. února 1950:

Drahý Lado,
píší mně (soudruh Bradáč) z nakladatelství Práce, žes odmítl ilustrovat Večery na slavníku, protože máš moc práce. Ta zpráva mě velice zarmoutila. Řeknu Ti proč. My jsme už jakýsi zbytek naší generace, já i Ty jsi dělal v Právu lidu v dobách už prehistorických, Tys ilustroval Švejka a pomohls udělat z té knihy, tak často mělké, klasickou knihu humoru, Ty, právě tak jako já, máš plné dobové

porozumění pro bývalé rakouské vojančení, což nemá dnes hned tak někdo z jiných kreslířů, kteří z toho udělají triviální karikatury, Ty máš tu pravou míru humoru, věcnosti a shovívavého úsměvu, jako měl Aleš — tak pochop, jak mě to mrzí, už také proto, že já jsem byl s Večery dřív než Hašek, jehož Švejky vyšel až asi za dva tři roky, já v těch čtyřiceti povídkách tam mám aspoň třicet Švejků, jenže se jinak jmenují, jinak mluví, což jest jistá nevýhoda proti Haškovi, který má jednotnou ústřední figuru. Já u Tebe byl, tuším, jednou v životě, pohyboval jsem se v jiných okruzích, ač jsem sedal s Mackem v Tůmovce, Boučkem a se Stivínem a F. V. Krejčím, z toho jsem vyrůstal, Gustav Winter vydal u Svěceného mé první knížky v roce 1917, a tak tohle všecko byl ten náš společný vzduch, který jsme dýchali a z něhož jsme vyrůstali. Pochop tedy, jak je mně to líto, že nemůžeš vzít tak vděčnou látku pro sebe z mých Večerků na slavníku a udělat nějakých deset dvanáct pérovek, zvláště když jsi nakreslil tak znamenitou obálku pro vydání v Našem vojsku. Upřímně Ti řeknu, že mě to bolí a trápí tím víc, když to má dělat všecko svým manýrismem Bidlo. Pochop to, Lado. Vždyť ta kniha bude znovu a znovu vycházet, vždyť finančně nepřijdeš zkrátka a bude to tedy literárnější pandán k Švejkovi, spojený s Tvým jménem. To znamená trvalou literárněhistorickou a uměleckou hodnotu. [...]31

Poslední vydání za autorova života pochází z roku 1952 z pražského nakladatelství Československý spisovatel. Podtitul zůstává stejný a vrací se úryvek z lidové písně. Předmluva a slovo autorovo uvedeny nejsou. Počet povídek a jejich řazení se nemění.

Po smrti autora byl soubor *Večery na slavníku* publikován ještě sedmkrát (1953, 1954, 1960, 1962, 1967, 1974 a 1982). Více jak třicetiletá časová prodleva od posledního vydání podněcuje i tuto novou, komentovanou edici Johnova díla.

Za výchozí text bylo zvoleno **vydání z roku 1952**, tedy poslední vydání za života autora, které obsahuje následující prózy: Honza, Hlavo-lam, Zajatcovy sny, Kůry andělské, Oščádalův kufírek, Tetičky, Pašek z Jičína, Pan učitel vypravuje, Moralista, Mejden Horšam vypravuje, Býčí zápasy, Dvanáct apoštolů, Paní Kinderessen, Delirium tremens,

31 Citováno dle Jaromír John: *Polohy srdce. Z korespondence Jaromíra Johna*, M. Krulichová, M. Vinařová (eds.), Praha, Československý spisovatel 1982, s. 132–133.

Zabijačka, Aktovka nedělního odpoledne, Vynálezce, Lajtnant Zlatičko, Šulínek vypravuje, Uherka, Čurila, Balkánský Betlém, Diuný věci, Svatozář, Ženichové, Patálie, Němec Brouk, Holínky dědy Pejšáka, U ohně, Román o čtyřech dílech, Podivuhodné příhody, Kravál u dalekomlůvu, Vychovatel, Nic nového a Krása neumění.

S cílem připravit soubor próz *Večery na slavníku* ve vývojové úplnosti byly v závěru doplněny i povídky, které autor z předchozích vydání vypustil, a to podle znění chronologicky posledního vydání. Zařazeny jsou v pořadí: Pan básník vypravuje, původně s podtitulem Z cyklu „Večery na slavníku“ (znění ze *Šibeniček* 1918–1919), Dvě msty (znění z roku 1920), Docent sociální patologie přednáší o žouželismu (znění z roku 1920), Hodina taktiky (znění z roku 1920), Knoflík (znění z roku 1930), O ubohém koníku (znění z roku 1930), O Filípkovi a jiných psech (znění z roku 1930), Teta Lála (znění z roku 1948) a Teprve když jsem viděl po sté a prvé (znění z roku 1948).

2/ JAZYKOVÁ STRÁNKA DÍLA

Jazyková stránka *Večerů na slavníku* je velice specifická. Výslovným záměrem autora bylo profilovat každou postavu prostřednictvím osobitého řečového aktu. Z široké škály výrazových prostředků nejen českého, ale i německého, srbského či polského jazyka (dialekt, interdialekt, sociolekt) je tak zdařilou a věrohodnou imitací stylizováno jakoby bezprostředně sdělované, stenograficky zaznamenané vyprávění. V přímých řečech se tak uplatňuje bohatý rejstřík expresiv, která definují postoj mluvčího k sdělovanému a modelují komunikační situaci. Ke komickému efektu přispívá též užívání odvozenin a zkomolenin cizích výrazů a slovních spojení, různých forem kontaminace či úmyslně nesprávných tvarů. (Fonetický zápis výrazu v promluvách, pravopisné chyby v písemném projevu protagonistů a podobné známky neumělosti a jedinečnosti, většinu odchylek a kolísání ponecháváme v této edici *Večerů na slavníku* bez úprav, abychom neporušili jazykový vtip díla.)

Johnovo jazykové mistrovství vyzdvihl už František Langer v předmluvě k druhému vydání *Večerů na slavníku*:

Kdyby nebylo v jeho knize tolik humoru, fantastičnosti, pohyblivosti a bystrosti, kdyby tam byla zachycena jen rodná lidová řeč našich vojáků, ba vůbec naše lidsky lidová řeč, tedy by už stačilo, aby Johnova kniha se dožila věčné slávy a vděku. Protože John našel styl této řeči. Není to pouhá spisovná čeština, transponovaná

do řeči mluvivější. Není to obvyklá fonetická transkripce mluveného dialektu. Ani to není předměstský, pepický nebo místní žargon, zpestřený odbornými kasárenskými květy, ke kterému nejčastěji sahají autoři, když chtějí nechat mluvit své domobrance nebo brášky. Jaromír John vytušil, vyzoroval, nebo snad nějakou přemýšlivou a rozumovou činností uhodil na to, v čem spočívá zvláštní charakter lidového vyprávění a povídání, na rozdíl od každé umělé epické literatury: v jeho skladbě. V přemíře anakolutů a synkop, zdánlivých nespořádaností a mluvení na přeskáčku, a přece přitom v logické, posloupné stavbě period, v naprosté nepřítomnosti interpunkce, v ohromném šetření spojkami, v prostém plynulém řazení co nejjednodušších větných tvarů vedle sebe, nerozpačitostí, s kterou se věta vrací k základu, z něhož vyšla, jakmile vyprávěč cítí, že se trochu vzdálil nebo zabloudil, ve smělych skocích z představy na představu, jakmile vyprávěč cítí, že je pochopen, v neostýchavosti opakovati se a zesilovat nebo napravovat nedostatečné nebo slabé výrazy.

Všechny jazykové vrstvy, odchylky a kolísání využité k vykreslení charakteru jednotlivých vyprávěčů a postav se ponejvíce vztahují k líčení vojenského prostředí. Pozoruhodný jazykový experiment, těžící z konfrontace stylu a obsahu, je uplatněn v povídkách Pan učitel vypravuje a Docent sociální patologie vypráví o žouželismu. Napětí mezi stylem přísně formalizovaného proslovu či strojeného výkladu plného floskulí a klišovitých obrátů zde v souvislosti s příhodou, která je sdělována, působí velmi komicky.

3/ PRAVOPISNÁ STRÁNKA TEXTU

Text *Večerů na slamníku* upravujeme dle zásad popsaných v příručkách *Editor a text: úvod do praktické textologie* (Praha, Paseka 2006) a *Textologie: teorie a ediční praxe* (Praha, Karolinum 1993). Přihlíželi jsme rovněž k úzu edic Národní knihovna, Knihovna klasiků a Česká knihovna. V otázkách ortografického řešení postupujeme ve shodě s platnými *Pravidly českého pravopisu* (Praha, Academia 2005). Zastaralá, málo frekventovaná a nářeční slova, která nezachycuje *Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost* (Praha, Academia 2003), píšeme podle podoby uvedené ve *Slovníku spisovného jazyka českého* (Praha, Academia 1989), popř. v *Příručním slovníku jazyka českého* (Praha, SPN 1935–1957).

Cizí slova upravujeme dle současných pravidel a s oporou v *Novém akademickém slovníku cizích slov* (Praha, Academia 2005). Píšeme

tedy např. *fejeton m. feuilleton, kovboj m. cowboy, silueta m. silhueta*. Normalizujeme též jejich kvantitu (*disciplína m. disciplina, chemikálie m. chemikalie, manikúra m. manikura, medicína m. medicina, pódium m. podium, uragán m. uragan*). U slov, kde PČP uvádějí více možností zápisu, ponecháváme podobu autorovu (*artilerie, bakterie, balkon, benzin, milion, peron*). Jsou-li v takovýchto případech použity dublety, nezasahujeme ani do tohoto kolísání (*vagon/vagón*). Zjednodušujeme konsonantickou skupinu *-th-* na *-t-* (*tújky m. thujky*). V psaní *s/z* dáváme přednost podobě základní, stylově neutrální (*fyzika m. fysika, gymnázium m. gymnasium, nervózně m. nervosně*).

U příslovečných spřežek a dalších výrazů vzniklých spřahováním prosazujeme progresivní tendenci, a to i tam, kde PČP umožňují více variant (*dohněda m. do hněda, kvečeru m. k večeru, naboso m. na boso, obden m. ob den, poprvé m. po prvé, přinejmenším m. při nejmenším, taktak m. tak tak, vpůli m. v půli, zčistajasna m. z čista jasna; čertví co m. čert ví cò, kdoví jestli m. kdo ví jestli, prokristapána m. pro Krista Pána*). Pokud PČP uvádějí pouze jeden tvar, podobu spřežky normalizujeme (*dodněška m. do dneška, kdekdo m. kde kdo, odnaproti m. od naproti, vestoje m. ve stoje, zóstra m. z ostrá*). Spřežku zavádíme v případech, nezasahuje-li změna smysl textu (*na konec / nakonec*), podobně postupujeme i u spojovníku (*černo-žlutými pentlemi m. černožlutými pentlemi, červeno-bílou stuhu m. červenobílou stuhu*). Je-li spřežka *jakoby* součástí kondicionálu, rozdělujeme ji (*jako by provozovaly veselou hru m. jakoby provozovaly veselou hru; jako by flétny doprovázely ptačí zpěv m. jakoby flétny doprovázely ptačí zpěv; jako by pes mluvil nezřetelnou turečtinou m. jakoby pes mluvil nezřetelnou turečtinou*), ve významu přirovnávání ji ponecháváme v původní podobě (*je v tom mlčení jakoby možná světaznalost; díval se za chlapíky, přišlými jakoby ze samého ráje; pochytila je a zas dál plovala jakoby nic*).

Opravujeme psaní *i/y* ve slovech jako *krokodýl, osika, sanita, silvestrovský (m. krokodil, osyka, sanyta, sylvestrovský)* a ve shodě podmětu s přísudkem (*zábava [...] byla tím hlučnější, že se jí účastnily též dámy m. účastnily*).

Velká písmena upravujeme ve shodě se současnou normou (*Vánoce m. vánoce, U Černý růže m. U černý růže, U Zlatého lva m. U zlatého lva*). Majuskuli v oslovení *Ty, Vy* jsme ponechali pouze v epistolárních pasážích, v ostatních případech píšeme minuskule (*Děkuji ti, že jsi mne zachránil od jisté smrti m. Ti; na jehož jméno vám, pane, nezáleží m. Vám*). Sjednocujeme zápis slov s náboženským obsahem, v případech ustálených slovních spojení a v citoslovečných zvoláních volíme

malé písmeno (*dej mu pánbů všechno dobrý m. dej mu Pánbů všechno dobrý; kristepane m. Kriste Pane; sbohem m. s Bohem; můj ty bóže! m. můj ty Bóže!; vykřikla: „Ježíšmarjá!“ m. vykřikla: „Ježíš Marjá!“*).

Do kvantity ve slovech domácích nezasahujeme, dublety ponecháváme bez sjednocení (např. *krásotinka, přezralý, srdečko; bedynka/bedýnka, dveře/dvěře, holinky/holinky*). Normalizujeme tvary osobních zájmen *já* (*Bude se ti u mě líbiti m. u mně; pak mně to všecko povíš m. mě*) a *ona* (*Bylo jí nevolno m. jí; říkával jí m. jí*) a přivlastňovacího zájmena *náš* (*to jsou teď ty slavný ména našich koní m. našich*).

Cizí vlastní jména, místní názvy a přídavná jména od nich odvozená upravujeme dle dnešního úzu (*Albánie m. Albanie, Betlém m. Betlem, Brazílie m. Brazílie, Dalmácie m. Dalmacie, Itálie m. Italie, Jáva m. Java, Sicílie m. Sicílie, štyrský m. štyrský*) a skloňujeme je (*kolekce kovbojských nadávek Mr. Harryho Bracondala v Riu de Janeiru m. kolekce kovbojských nadávek Mr. Harry Bracondale v Rio de Janeiro; pasteveci v Uruguayi m. pasteveci v Uruguay*). Případná kolísání sjednocujeme podle četnější varianty (*Bárta m. Barta, Honza m. Honda, Kadeřábek m. Kadeřávek, Móřic m. Mórič, Oříšek m. Ořišek, Rydlo m. Rydlo*).

Redukujeme zdvojené souhlásky (*sací m. ssací, sutiny m. ssutiny*), nebo je naopak zavádíme (*fortissima m. fortisima, leccos m. lecos*).

Normalizujeme psaní předpon *s-*, *z-* a *vz-* (*strnulý m. ztrnulý, zpupný m. vzpupný*) a předložkových vazeb (*z přístodůlku m. s přístodůlku, z půlnoci m. s půlnoci, ze stolů m. se stolů*).

Zjednodušujeme ojedinělé psaní konsonantické skupiny *stk-* (*skvěl m. stkvěl*), ponecháváme však kolísání v zápisu koncovek feminin typu *kost* (*nenávisť, paměť/pamět, smrt/smrt*).

Respektujeme autorův způsob zápisu interpunkce, zasahujeme pouze ve formálních a nesystémových případech, které zásadně odporují současným pravopisným pravidlům. Doplňujeme čárky v oslovení (*Co ti bylo, Františko? m. Co ti bylo Františko?; přijď, můj hošíčku předobry, a vezmi... m. přijď, můj hošíčku předobry a vezmi...*), v poměru jiném než slučovacím (*Vrátiv se z nádraží, měl jsem rozmíšku s domovníkem, který mě obviňoval ze schůzek s komornou, a dokonce ukazoval milostný lístek, prý mou vlastní rukou psaný... m. Vrátiv se z nádraží, měl jsem rozmíšku s domovníkem, který mě obviňoval ze schůzek s komornou a dokonce ukazoval milostný lístek, prý mou vlastní rukou psaný...; Vede prý do Vídně vojsko, a ne flašinetáře. m. Vede prý do Vídně vojsko a ne flašinetáře.; Tak tomu bylo, a ne jinak! m. Tak tomu bylo a ne jinak!*), při výskytu dvojitých spojovacích výrazů (*ať to byl Petr, nebo Pavel m. ať to byl Petr nebo Pavel*), v přechodníkových

vazbách (*líně zametal, a opřev se o studená kamna, díval se na jediného hosta* **m.** *líně zametal a opřev se o studená kamna, díval se na jediného hosta; dýchal do tváře, a pitvoře obličej plný vrásek, pih a trudů, nadouval ústa...* **m.** *dýchal do tváře a pitvoře obličej plný vrásek, pih a trudů, nadouval ústa...*) a vložených vedlejších větách (*myslel, že má nad hlavou vosy nebo snad brundibáry v kožichu, a najednou se obrátil* **m.** *myslel, že má nad hlavou vosy nebo snad brundibáry v kožichu a najednou se obrátil*). Naopak vypouštíme nadbytečné čárky v poměru slučovací před spojkami *a, ani* (*utrhl se a vyvalil výhružně spodní pysk* **m.** *utrhl se, a vyvalil výhružně spodní pysk; nesmí ležet na straně ani na hřbetě* **m.** *nesmí ležet na straně, ani na hřbetě*) a před spojkou, předchází-li ji zdůrazňující příslovce (*Teprve když jsem viděl všechno to válečné divadlo po sté a prvé, mé oči prozřely* **m.** *Teprve, když jsem viděl všechno to válečné divadlo po sté a prvé, mé oči prozřely*) nebo výraz s oslabenou větnou platností (*Možná že nás vezme s sebou* **m.** *Možná, že nás vezme s sebou*), dále v konstrukcích nerozvitých (*Do pokoje vlétla velká můra a bzučíc kroužila kolem petrolejové lampy.* **m.** *Do pokoje vlétla velká můra a bzučíc, kroužila kolem petrolejové lampy.*) a infinitivních (*Stát pět minut v přetopené místnosti v pozoru a nepohnouti jediným svalem jest citelný trest.* **m.** *Stát pět minut v přetopené místnosti v pozoru a nepohnouti jediným svalem, jest citelný trest.*).

V případech, kdy je užito pomlčky a čárky ve stejné funkci, čárku rušíme a ponecháváme pouze pomlčku (*s čistým límečkem a bílou kravatou s jehlicí — zlatou podkovou* **m.** *s čistým límečkem a bílou kravatou s jehlicí, — zlatou podkovou*). Malé písmeno po vykřičníku či otazníku s pomlkou měníme na velké (*Lidičky! — To byl divný člověk* **m.** *Lidičky! — to byl divný člověk*) s výjimkou případů, kdy se jedná o citoslovečné zvolání. Rušíme tedy vykřičník po citoslovci uprostřed věty, pokud tento výraz nahrazuje sloveso (*hup kufry přes rameno* **m.** *hup! kufry přes rameno; žuch o zem* **m.** *žuch! o zem*), vyjadřuje-li však pohyb či zvuk, ponecháváme jej, stejně jako následující minuskuly (*vytáh kudličku a šmidli — šmidli! vyříz plátno*). Otazník na konci nepřímých otázek nahrazujeme tečkou (*Ptám se, Terezo, zda budete dělat dobrotu.* **m.** *Ptám se, Terezo, zda budete dělat dobrotu?*).

Uvozovky rušíme u místních názvů, uměleckých děl, spolků ap., naopak chybějící ukončující uvozovky doplňujeme. Jsou-li vloženy do přímé řeči, nahrazujeme je uvozovkami jednoduchými. Apostrof vypouštíme u sloves 3. os. pl., kde zastupoval zkrácený sufix (*Líběj vodpustit* **m.** *Líběj' vodpustit*). Spojovník nahrazujeme pomlkou v případě vazby dvou různých osob (*z Pelikánovy—Jarešovy Pedagogiky pro*

čtvrtou třídu c. k. učitelských ústavů), naopak místo pomlky vkládáme spojovník do přerývané výpovědi či náznaku koktání a slabikování (*Be-be-e-e-e!; O-fo-fr-ňa!*).

Epistolární pasáže vložené do povídek Vynálezce, Holínky dědy Pejškáka a Teta Lála dokreslují charakter svých pisatelů, proto do jejich znění zásadně nezasahujeme. Popsané ediční zásady aplikujeme ovšem tehdy, je-li celá próza stylizována do formy dopisu (Kůry andělské, Román o čtyřech dílech, Knoflík, O ubohém koníku, O Filípkovi a jiných psech).

Na podkladě předchozích vydání *Večerů na slavníku* jsme opravili zjevné tiskové chyby a omyly a zanesli níže zaznamenané emendace:

- 36 ...budem ležet a hrát *všelijaký* skladby... **m.** ...budem ležet a hrát *všelijak* skládby...
- 36 ...Pepi, *ó du* mein Abendstern... **m.** ...Pepi, *ódu* mein Abendstern...
- 71 „Počkáme, *Jendo!*“ **m.** „Počkáme, *Václave!*“
- 90 *Nehýbá se.* **m.** *Nebýbá se.*
- 112 Von se přikrčil *za* zlatý trůn. **m.** Von se přikrčil *na* zlatý trůn.
- 120 ...proti *Aloisínu* zachovalému zubu... **m.** ...proti *Veroniččinu* zachovalému zubu...
- 121 Jako na tom *futbalistickým* tancování... **m.** Jako na tom *butbalistickým* tancování...
- 123 *Pětivokej* jí uhád z ruky... **m.** *Pětikovej* jí uhád z ruky...
- 146 *Podplukovníkova* herecká tvář... **m.** *Majorova* herecká tvář...
- 188 ...a taková *droboučká* navždycky zůstala. **m.** ...a taková *dobroučká* navždycky zůstala.
- 205 ...hladová mnohadenní cestou a *blouděním* v horách... **m.** ...*bouděním* v horách...
- 221 „Žádný už legrace — pane *fira!*“ povídám. **m.** „Žádný už legrace — pane *fira*“ povídám.
- 237 Z kostela *zní* varhany. **m.** Z kostela *z ní* varhany.
- 319 ...přijď, můj hošíčku *předobry*... **m.** ...přijď, můj hošíčku *předrobný*...

Za odbornou pomoc a podporu při zpracování této edice děkuji Vlastimilu Válkovi.

T. L.

Vysvětlivky

- 7 **František Bartoš** (1837–1906) — pedagog, jazykovědec, sběratel českých, moravských a slovenských lidových písní;
- 18 **Františkovo nádraží** — v letech 1871–1919 nádraží císaře Františka Josefa, dnes Praha hlavní nádraží;
- 21 **Habt-acht!** (něm.) — Pozor!;
- 22 **Was hajst?** (něm.) — Co to znamená?;
- 23 **Halt!** (něm.) — Stát!;
- syl vú plé** (fr.) — prosím vás;
- 24 **berajtsaft** (něm.) — v pohotovosti;
- nix najes** (něm.) — nic nového;
- Wie?** (něm.) — Jak?;
- Kopfzerbrecher auf dajč** (něm.) — německy Kopfzerbrecher (hlavolam);
- Jawohl, Herr Leutnant.** (něm.) — Ano, pane poručíku.;
- Kriegsspiel? Pionierarbeiten?** (něm.) — Válečná hra? Průkopnická práce?;
- dienstfrei** (něm.) — volno, po službě;
- viel besser als Karten...** (něm.) — mnohem lepší než karty...;
- Was heißt das?** (něm.) — Co to znamená?;
- Ein kleines Kind... noch saugen...** (něm.) — Malé dítě... ještě kojené...;
- Ich verstehe schon! Weiter!** (něm.) — Už rozumím! Pokračujte!;

- 26 **Kopfzerbrecher... Unterhaltungsspiel** [...] (něm.) — Hlavolam... zábavná hra... poměrně náročná duševní práce... a tak dále...;
Was alles die Leute... (něm.) — Co všechno ti lidé...;
Werde die Sache anschauen [...] (něm.) — Rád bych se na tu věc podíval. Sbalte to... a jdeme!;
- 27 **Also gute Nacht** [...] (něm.) — Tak dobrou noc, pane poručíku... Na shledanou...!;
- 28 **Švaba!... Švaba!** (srb.) — Němčour!... Němčour!;
Ajd, ajd, tamo za komandýra! (srb.) — No, no tak, tam za velitelem!;
- 30 **Šta ty rádiš?** (srb.) — Co to děláš?;
- 31 **bulharský Ferdinand** — Ferdinand I. Bulharský (1861–1948), bulharský car, také spisovatel a botanik;
- 32 **Nikita dan** (srb.) — den sv. Mikuláše;
Božič (srb.) — první den vánoční (7. ledna);
Šta ti fali? (srb.) — Co ti schází?;
- 50 **Karl Hermann Wolf** (1862–1941) — novinář a politik německé národnosti, poslanec Českého zemského sněmu a Říšské rady, vůdce Všeněmců, zuřivý odpůrce Čechů;
schönererovci — přívrženci rakouského politika, říšského poslance Georga Schönerera (1842–1921), zástupce extrémně všeněmeckého protihabsburského a antisemitského směru;
anenské patenty — dva císařské patenty vydané pod č. 150/1913 ř. z. a č. 36/1913 z. z. pro České království z 26. července 1913, které zrušily český zemský sněm a místo jeho zemského výboru ustanovily zemskou správní komisi v čele s místodržitelem; nastolení byrokratické diktatury;
- 51 **Korporal — he! Korporal! — Donnerwetter!** (něm.) — Desátníku — he! Desátníku! — Hrome!;
- 52 **Ja — Herr Baron** [...] (něm. nářeč.) — Ano — pane barone. Musí tady být! Celkem tu máme deset poručíků — pane barone — poslušně hlásím.;
- Himmel! Dös gibt's net.** [...] (něm. nářeč.) — Sakra! To není možné. No — vida — poručík!;
- odznak alpské protěže** — odznak využívaný jednotkami horských myslivců (pěchotní vojsko speciálně uzpůsobené pro pohyb a boj v horském terénu);
- Signum laudis** (lat.) — druh rakouské vojenské záslužné medaile s vyobrazením Františka Josefa I., na rubu s nápisem

- signum laudis (odznak pochvaly), která byla udělována v letech 1860–1918;
- 55 **August von Mackensen** (1849–1945) — jeden z nejznámějších velitelů německé armády během první světové války;
- 57 **Bist du verbüffelt?** (něm.) — Ty seš kus vola!;
- 62 **Andreas Hofer** (1767–1810) — rakouský národní hrdina, tyrolský vlastenec, vůdce bojů za osvobození Tyrolska od bavorské nadvlády v roce 1809;
- 71 **Was ist los?** (něm.) — Co se děje?;
- 76 **one vafe** (něm.) — beze zbraně;
- 82 **čtyřicítka** — náboj ráže 40 cm;
- 84 **celuju rončky** (pol.) — líbám ruce;
- 85 **Her Majóór — gehor-smst** [...] (něm.) — Pane majore — poslušně hlásím — strašný dobytek jít — stát — pochodovat zpátky — na cestě se už práší!;
- 86 **Du bist frflucht Fie** [...] (něm.) — Ty seš zatracený dobytek — co děláš tam nahoře — běž zpátky;
- 89 **Ništa nemáme...** (srb.) — Nic nemáme...;
- 92 **Gospo'ne... gospo'ne... molim... pokorno...** (srb.) — Pane... pane... prosím... poníženě...;
- 99 **Kinder — essen, essen!** [...] (něm.) — Děti — jezte, jezte! Co byste ještě rádi? To — nebo — ono? No tak — děti — jezte — jen jezte!;
- 101 **Du — du, ich sag' es dem Papa...** (něm.) — Ty — ty, řeknu to tátovi...;
- 102 **Frau — ništ fýr uns** — (něm.) — Paní — to není nic pro nás —; **Švajgns — ja?** (něm.) — Mlčte — ano?;
- 113 **Boga mi... boga... molim pokorno...** (srb.) — Bože můj... bože... prosím poníženě...;
- 116 **Habacht... fajer... generalšarž...** (něm.) — Pozor... pal... generálská šarže...;
- 123 **Šauen zí** (něm.) — Podívejte se;
Pysl bémiš, pysl ungariš [...] (něm.) — Trochu česky, trochu maďarsky, trochu německy: já jsem, ty jsi, on je, my jsme, vy jste, oni jsou...;
- Ferenc Futurista** — vlastním jménem František Fiala (1891 až 1947), český divadelní a filmový komik;
- 124 **schnurbart / bart / besondere Merkmale** (něm.) — knírek / bradka / zvláštní znamení;

- 198 **Hochwürdigen, ist ein Gauner** (něm.) — Ctihodnosti, to je darebák;
Šéne zache (něm.) — Pěkná věc;
Panenka Maria Marjacelská — soška Panny Marie ze 13. století umístěná v bazilice ve štyrském poutním městě Mariazell;
- 206 **sigurno** (srb.) — určitě, jistě;
zdrávo došli (srb.) — ahoj;
Kako se ima tvoje děvojka... (srb.) — Jak se daří tvé dívce...;
- 207 **Těžko** (srb.) — sotva, stěží;
- 214 **Gustav Frištenský** (1879–1957) — český zápasník v řeckořímském stylu v době Rakouska-Uherska a první republiky;
Josef (Joe) Šmejkal (1879–1942) — spolu s Frištenským úspěšný český zápasník;
- 218 **Kočičina** — Kočinčina, v letech 1863–1954 francouzská kolonie v jihovýchodní Asii, která zahrnovala jižní část dnešního Vietnamu a část východní Kambodže;
- 222 **Mackensenova ofenziva** — generální ofenziva německo-rakouských vojsk v říjnu 1915 pod vedením maršála von Mackensená, vyvrcholila dobytím Bělehradu 9. října 1915 a rozdrčením srbské armády;
- 223 **Rechts! — Links! — Gradaus!** (něm.) — Vpravo! — Vlevo! — Rovně!;
- 224 **Recíte mi, kudy se jde na Platzkomando?** (srb.) — Povězte mi, kudy se jde na místní velitelství?;
Něznam — gospone — boga mi! (srb.) — Nevím — pane — přísahám bohu!;
- 248 **Guten Morgen, Fräulein!** (něm.) — Dobré ráno, slečno!;
- 251 **do pece ohnivé** — narážka na biblický příběh (Da 3,15–28);
- 257 **Berta** — „tlustá Berta“, označení pro největší německá děla (průměr 42 cm) v první světové válce, podle manželky majitele muniční továrny Krupp;
- 264 **Josef Štolba** (1846–1930) — český dramatik;
- 270 **modern Militär** (něm.) — moderní vojsko;
- 271 **Prager Pepík von Moldau** (něm.) — pražský Pepík od Vltavy;
- 272 **ganz richtig... / Du — Kamerad!** (něm.) — zcela správně... / Ty — kamaráde!;
Meine Herren, Sie sind keine Herren [...] (něm.) — Pánové, vy nejste žádní pánové — rozumíte, pánové!;
- 276 **Gott — sei Dank!** (něm.) — Bože — díky!;

- 277 „**Achtung! Cholera!**“, „**Achtung! Typhus!**“, „**Achtung, Dysenterie!**“ (něm.) — „Pozor! Cholera!“, „Pozor! Tyfus“, „Pozor, úplavice!“;
- 280 **erledigt** (něm.) — vyřízené;
- 281 **makartovské zátiší** — podle malíře Hanse Makarta (1840 až 1884), jehož díla jsou charakteristická smyslností, patosem a výraznou barevností;
- 283 **Das sind die Richtigen!** (něm.) — To je ten pravý!;
- 288 **Ach was...!** (něm.) — Ach což...!;
- 289 **ó weh, dreimal weh den solchen!** (něm.) — ó běda, třikrát běda takovýmto!;
- Lausbub** (něm.) — uličník, darebák;
- Si tacuisses, philosophus mansisses...** (lat.) — Kdybys byl mlčel, zůstal bys filozofem... (Boëthius);
- Er ist ein Bauernsohn** (něm.) — Je to syn sedláka;
- 294 **Also, mein lieber Wenzel** (něm.) — Takže, můj milý Václave;
- 295 **Zum Kuckuck!** (něm.) — K čertu!;
- 305 **Le cri de la terre** (fr.) — Křik země;
- odi profanum vulgus et arceo** (lat.) — nenávidím sprostý lid a vyhýbám se mu (Horatius);
- tutti quanti... ce sont les entraves de mon existence** (it., fr.) — tihle všichni... to jsou překážky mé existence;
- 309 **Mon dieu!... Quelle idée bizarre...!** (fr.) — Bože můj!... Jaká to divná myšlenka...!;
- 310 **Edward Coley Burne-Jones** (1833–1898) — anglický malíř, představitel prerafaelitů, pro jehož tvorbu jsou typické štíhlé postavy s unylymi tvářemi, olivové a šedavě fialové tóny;
- caput regni** (lat.) — hlava království;
- industriální učitelka** — dřívější titul učitelky ženských ručních prací;
- sit venia verbo** (lat.) — s prominutím;
- 311 **numero zwölf** (it., něm.) — číslo dvanáct;
- 314 **Nährt sich Euch [...]** (něm.) — Pokud se k vám blíží kadet, / v salonu tak okouzlující a galantní, / vymyslete si určitě jméno, / jakož i hodnost, pluk, posádku!;
- 322 **Malá slovesnost** — učebnice pro vyšší třídy středních škol sestavená Františkem Bartošem, Františkem Bílým a Leanderem Čechem, podávající výklad termínů z české poetiky, metriky a stylistiky s ukázkami z děl českých spisovatelů; poprvé vydána v Brně roku 1876;

Obsah

VEČERY NA SLAMNÍKU

<i>Honza</i>	9
<i>Hlavlom</i>	20
<i>Zajatcovy sny</i>	28
<i>Kůry andělské</i>	33
<i>Oščádalův kufírek</i>	37
<i>Tetičky</i>	44
<i>Pašek z Jičina</i>	55
<i>Pan učitel vypravuje</i>	59
<i>Moralista</i>	68
<i>Mejden Horšam vypravuje</i>	75
<i>Býčí zápasy</i>	80
<i>Dvanáct apoštolů</i>	88
<i>Paní Kinderessen</i>	94
<i>Delirium tremens</i>	106
<i>Zabijačka</i>	110
<i>Aktovka nedělního odpoledne</i>	117
<i>Vynálezce</i>	127
<i>Lajtnant Zlatičko</i>	133
<i>Šulínek vypravuje</i>	155

<i>Uherka</i>	160
<i>Čurila</i>	165
<i>Balkánský Betlém</i>	170
<i>Diuný věci</i>	181
<i>Svatozář</i>	188
<i>Ženichové</i>	205
<i>Patálie</i>	210
<i>Němec Brouk</i>	222
<i>Holínky dědy Pejšáka</i>	229
<i>U ohně</i>	240
<i>Román o čtyřech dílech</i>	250
<i>Podivuhodné příhody</i>	257
<i>Kravál u dalekomluvu</i>	268
<i>Vychovatel</i>	279
<i>Nic nového</i>	292
<i>Krása neumění</i>	298

PRÓZY NEZAŘAZENÉ DO VÝCHOZÍHO TEXTU

<i>Pan básník vypravuje</i>	305
<i>Dvě msty</i>	312
<i>Docent sociální patologie přednáší</i> <i>o žouželismu</i>	322
<i>Hodina taktiky</i>	330
<i>Knoflík</i>	336
<i>O ubohém koníku</i>	343
<i>O Filípkovi a jiných psech</i>	353
<i>Teta Lála</i>	362
<i>Teprve když jsem viděl po sté a prvé</i>	385

KOMENTÁŘ

1/ Obsah a uspořádání svazku	391
2/ Bohumil Markalous a Jaromír John	392
3/ První světová válka a <i>Večery na slavníku</i>	393
4/ Perspektiva vyprávění, žánry a postavy	395

5/ Ohlasy kritiků	399
6/ Vypravěčský styl Jaromíra Johna.....	401
7/ Celoživotní snaha o dokonalost.....	403
8/ Literatura.....	404

EDIČNÍ ZPRÁVA

1/ Jednotlivá vydání <i>Večerů na slavníku</i>	405
2/ Jazyková stránka díla	416
3/ Pravopisná stránka textu.....	417

RÚZNOČTENÍ

1/ Srovnání jednotlivých vydání	422
2/ Zásady sestavování různročení	423
3/ Nejdůležitější změny	424
4/ Použité zkratky a značky	472

VYSVĚTLIVKY	473
-------------------	-----

SLOVNÍČEK	482
-----------------	-----

ČESKÁ KNIŽNICE / sv. 90

Řídí redakční rada České knihovny ve složení:

Jiří Flaišman (předseda), Jiří Holý, Pavel Janáček,

Jan Linka, Filip Tomáš, Martin Valášek

Jaromír John

VEČERY NA SLAMNÍKU

Text edičně připravila a komentář napsala Tereza Lojdová

Obálka (s použitím olejomalby Josefa Hodka,

rkp. deník *Mildě. Dojmy a nálady 1916*,

archiv Památníku národního písemnictví v Praze),

vazba a grafická úprava Boris Mysliveček

Odpovědná redaktorka Petra Hesová

Sazba písmem Lido a litografie obálky a vazby Robert Šváb

Tisk a knihařské zpracování Finidr, s. r. o., Český Těšín

Vydal Nadační fond Česká knihovna

ÚČLK FF UK, Náměstí Jana Palacha 2, 116 38 Praha 1

(www.kniznice.cz),

Ústav pro českou literaturu AV ČR, v. v. i.

Na Florenci 3/1420, 110 00 Praha 1

(www.ucl.cas.cz)

a vydavatelství Host, s. r. o.

Radlas 5, 602 00 Brno

(www.hostbrno.cz, e-mail: redakce@hostbrno.cz)

v Praze a Brně roku 2017

jako 1271. publikaci vydavatelství Host

504 stran

V České knihovně vydání první